

Abartı ve Gerçek Arasında Bir II Abdülhamid Dönemi Gazetecisi:

MALÛMÂTÇI MEHMED (BABA) TAHİR*

*İsmail Alper KUMSAR***

ÖZET

II. Abdülhamid dönemi basın hayatı, basın tarihimiz açısından henüz hakkıyla anlaşılabilmiş değildir. Döneme ilişkin ilk kaynakların büyük bir kısmının Abdülhamid'e muhalif aydınlar ya da elçilik vazifesiyle İstanbul'da bulunan yabancılar tarafından kaleme alınmış olması dönemin gereği gibi anlaşılmasını engellemektedir. Büyük oranda duygusal diyebileceğimiz hemen hepsi belli oranda çelişkiler barındıran bu kaynaklar ancak eleştirel bir okuma sonunda dönemin daha iyi anlaşılabilmesine hizmet edebilecek niteliktedir. Bilhassa basın tarihimizin ilk şantajcısı olarak kötü bir şöhrete sahip olan Malûmâtçı Mehmet Tahir'in hayatı hakkında yazılanlarda Malûmâtçı Mehmet Tahir üzerinden Abdülhamid dönemi matbuatı ile hesaplaşma gayretleri açık biçimde sezilir. Baba Tahir'in hayatı ve faaliyetleri hakkında yazılan sınırlı bilgiler kimi zaman birbiriyle çelişmekte ve bütünlük taşımamaktadır. Malûmâtçı Mehmed Tahir'in hayatı, gazetecilik tarihimizde basın ve siyasi erk ilişkisi, basın yoluyla yapılan şantajların mahiyeti, gazetecilik etiği ve II. Abdülhamid dönemi matbuat hayatı konusunda çalışma yapanlar için çok önemli veriler sunar. Bu makalemizde Mehmed Tahir'in hayatını, yayın faaliyetlerini ve gazetecilik ahlakını tanıtarak bahsi geçen şahıs üzerinden II. Abdülhamid dönemi basın hayatını değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler

II. Abdülhamid, Baba Tahir, Malûmât, Matbuat, Basın Etiği.

* Makalenin geliş tarihi: 08.03.2018 / Kabul tarihi: 20.05.2018.

** Dr. Öğr. Gör., Düzce Üniversitesi Türk Dili Bölümü / kumsaralper@gmail.com

RESİM 1: *Malûmât* gazetesi müdür ve muharriri Mehmed Tahir Bey

I. GİRİŞ

Son yıllarda hem ülkemizde hem de dünyada etik kavramı farklı platformlarda uzun uzadıya tartışılan bir mesele olarak dikkat çekmektedir. Farklı meslek gruplarında temel etik değerlerini belirlemek/yerleştirmek amacıyla azımsanmayacak oranda çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda basın etiği alanında da oldukça yoğun çalışmalar vardır. Yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak görülen medya, bugünkü kadar çeşitlilik arz etmediği yıllarda gazete ile temsil ediliyordu ve hiç şüphesiz o gün de oldukça önemli bir güçtü. Bu gücü elinde bulunduranlar, gücün sarhoşluğu ile zaman zaman gazeteciliğin etik kurallarını görmezden gelebiliyor; yasal boşluklardan, ellerinde tuttıkları güçten faydalanarak usûlsüz birtakım işler yapabiliyorlardı.

Basın tarihimizde gazetecilik mesleğini kötüye kullanarak usûlsüzlükler yaptığını tespit edebildiğimiz ilk kişi Abdülaziz ve II. Abdülmecid dönemlerinin meşhur gazetecisi Mehmed Arif Efendi'dir. Mehmed Arif Efendi; *Medeniyet*, *Musavver Medeniyet*, *İstanbul*, *Ayine-i Vatan*, *Vatan* adlarıyla beş gazete çıkarmıştır. Reşat Ekrem Koçu'nun aktardığına göre aslen

Eğribozlu olan Arif Efendi, Rumca'yı çok iyi bildiği için gazeteciler arasında "Arifaki" lakabıyla anılırdı. Mekteb-i Tıbbiye'de eczacılık okumakla birlikte hiçbir vakit eczacılık yapmamış, çeşitli konsolosluklarda çalıştıktan sonra gazeteciliğe başlamıştır. "Şeytana külahını ters giydirir derecede ayyar, kalles, pervasız, Öher işe girer, cerrar, korkusuz, ayağına tez", "kandırma kuvvetine mâlik", "mesleği mesleksizlik", "düşüncesi çıkarı" olan bu adam Türkçe ve Rumca dışında birçok Avrupa dilini çok iyi bilir. Daima insanları kandırmak için fırsat kollayan, din, ırz, namus tanımayan bu adamın bildiği tek şey paradır.¹ Mehmed Arif Efendi, bir keresinde bir buçuk metre boyunda *Şems* isimli bir gazete çıkarır, birçok abone bulup paralarını alır; fakat ikinci sayıyı çıkarmadan ortadan kaybolur.² *Musavver Medeniyet*'i, Mavroyani Paşa'nın himayesinde çıkarıp çok para kazanacağını söyleyerek Rumeli muhacirlerinden birini 400 lira karşılığında gazetesine ortak eder. "Sertabibi Hazret-i Şehriyari Mavroyani Paşa'nın taht-ı himaye-i celilerinde" ibaresi ile çıkan gazeteyi gören Paşa, gazeteyi toplattırır ve Arifaki'nin aranmasına başlanır. Bu olay, aslında Arifaki'nin planı dâhilindedir. Hemen ortağının yanına giden Arifaki bir yanlışlık olduğunu, kendisinin durumu çözeceğini fakat gerçek anlaşılana kadar bir müddet tutuklu kalabileceğini söyler. Ortağına kimselere görünmemesini tembihler. Başına daha evvel hiç böyle şeyler gelmemiş olan zavallı adam, korku içinde evine döner. Arifaki adamdan aldığı paraları cebine indirir.³

Arifaki Efendi, gazetecilik mesleğini kötü emelleri için kullanan ilk kişi unvanını kazanmakla birlikte açtığı bu yoldan, yüzlerce kişi yürümüştür. Bunlardan en çok bilineni Malûmâtçı Baba Tahir'dir. II. Abdülhamid dönemi matbuat hayatının anlaşılmasında önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz Baba Tahir, günümüzde de farklı ideolojilere sahip gazetecilerin birbirlerini suçlamak için kullandıkları bir figür olarak dikkat çeker. Fakat Baba Tahir hakkında söylenenler çoğu zaman ya eksik ya da yanlış bilgiler içermekte, II. Abdülhamid dönemi matbuat hayatıyla ilgili yerleşik düşünceleri perçinlemek için üzerinde fazlaca düşünülmeden kullanılmaktadır. "İstibdad"ın kendilerine yaşam hakkı tanımadığını düşünen muhalif aydınların, çoğu zaman aşırı duygusal sayılabilecek birtakım

¹ Reşat Ekrem Koçu, "Arif Efendi (Mehmed)", *İstanbul Ansiklopedisi*, Aşirefendi Kütüphanesi, İstanbul 1959, II, s. 1000-1003.

² Ahmed Rasim, "Matbuata Dair Birkaç Hatıra Daha", *Vakit*, 24 Mart 1921, s. 2.

³ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.e.*, s. 1000-1002.

çıkarımları mutlak hakikat gibi kabul edilmektedir. Bu makale kapsamında Baba Tahir'in hayatı, yayıncılığı ve usulsüzlüklerini ele alarak onun şahsında dönemin basın hayatını anlamaya çalışacağız.

II. BABA TAHİR'İN HAYATI (1864-1912)

Türk basın tarihinde adından sıkça söz edilen Mehmet Tahir, çıkardığı *Malûmât* isimli bir dergi ile meşhur olduğu için “Malûmâtçı”; kimi yazılarında “Babanzade” unvanını kullanması nedeniyle de “Baba” lakabıyla anılır. Nerede doğduğu, soyunun nerelere dayandığı konusunda net bilgiler yoktur. Ancak basın dünyasına girişinden sürgüne gönderilişine kadarki hayatını çeşitli kaynaklar üzerinden takip edebilmek mümkün. Bu kaynaklardan en ayrıntılı olanı Mehmed Tahir'in ölümü münasebetiyle Ahmet İhsan Tokgöz'ün yazdığı bir yazıdır.⁴ Bu yazı, Mehmet Tahir hakkında yazılan diğer bütün yazılar gibi belli oranda bir kızgınlık içerir. Bu kızgınlık daha makalenin ilk satırlarına şöyle yansır: “*Hayat-ı serseriyanesine bu hafta Paris'te hitam veren Malûmâtçı Baba Tahir, tam manasıyla bir Avanturies yani mahir serseri idi.*”⁵ Tokgöz'ün bu üslûbunu aynı dönemde Babıali'de gazetecilik yapmış iki patron arasında yaşanan bir çatışmanın yansımaları olarak görmek mümkündür. Ancak bu üslup sadece Tokgöz'de değil Baba Tahir'le herhangi bir ilişkisi olsun olmasın onun hakkında yazı yazan hemen herkeste görülür. Baba Tahir, yurtdışına gittiğinde henüz yirmili yaşlarında bulunan ve kendisiyle herhangi bir ilişkisi olmadığını bildiğimiz Abdülhak Şinasi Hisar onu şöyle tanıtır: “*Baba Tahir, cüheladan ve avamdan bir adamken zamanla cehaleti sayesinde cesareti artmış ve o devrin garabetlerinden olarak saray hiçbir muharriri adam yerine koymazken bu sahtekâra mühim bir neşriyat adamı payesi vermiş ve bu yüzden onun cüreti çoğalmıştı.*”⁶ Baba Tahir hakkında bu derece kötü bir imajın oluşmasında en önemli sebep *Servet-i Fünûn* yazarlarının hatıralarında çizdikleri Baba Tahir portresidir. Söylenenler bütün bütün asılsız olmamakla birlikte Baba Tahir'in günahları olarak gösterilen işlerin bir kısmı da hemen her gazetecinin yaptığı sıradan şeylerdir. Ayrıca

⁴ Ahmet İhsan Tokgöz, “Osmanlı Matbuatı: Malûmâtçı Baba Tâhir”, *Servet-i Fünûn*, Sayı 1081, 1912, s. 338-340.

⁵ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.m.*, s. 338.

⁶ Abdülhak Şinasi Hisar, *Geçmiş Zaman Fıkraları*, Varlık Yayınları, İstanbul 1971. s. 197-198.

daha evvel belirttiğimiz gibi bu sözleri, *Servet-i Fünun* yazarlarının Abdülhamid dönemi ile hesaplaşma gayretlerinden bağımsız değerlendirmemek gerekir.

Baba Tahir, basın dünyasıyla ilk irtibatını 1298 (1881)'de Direklerarası'nda çaycı çıraklığı yaparken kurar. Bu çıraklık yıllarında *Vakit* gazetesinin muhabirliğine başlar, gazetenin yazı heyeti tarafından o kadar sevilir ki gazetede onun adına şiirler yayımlanır. Bu vesileyle belirtmek gerekir ki çaycılıktan başlayarak ikbal merdivenlerini hızla tırmanan Tahir Efendi'nin ikili ilişkilere çok fazla kıymet verdiği ve bu alanda tıpkı Arifaki gibi son derece başarılı olduğu onu tanıyanlarca ifade edilir. *Vakit*'ten sonra *Tercüman-ı Hakikat* ve *Saadet* gazetelerinde çalışan Baba Tahir, nihayet *Servet* (1305/1887-88) gazetesinde çalışmaya başlar. *Servet*'te muhabirlik yaptığı sırada Tokgöz'ün ifadesi ile "*çeşman-ı serseriyanesine taktığı altın zincirli altın gözlükle İstanbul'da her kapının ipini çeken*" Tahir, bir hanımla beraber yaşamaya başlar. Dahiliye Müsteşarı Reşid Bey, hakkında çıkan dedikodulardan dolayı Baba Tahir'in Sinop'a sürülmesini emreder. Sinop'ta tahrirat müdürü olan Baba Tahir, İstanbul gazetelerine buradan yazılar yazmaya başlar. Reşid Bey'in görevinden ayrılmasının ardından İstanbul'a döner.⁷

Baba Tahir'in Babıali'deki asıl etkisi bundan sonra başlar. Daha evvel bir sürgün yaşadığı için kendi imtiyazı altında yayın çıkarması mümkün olmadığından Artin Asaduryan'ın imtiyaz sahibi olduğu *Malûmât* isimli haftalık dergiyi alarak neşriyata başlar (1895). 3-5 yıl içinde günlük ve haftalık irili ufaklı pekçok dergi ve gazete çıkarır. Gazetelerinin imtiyazlarını Nazım Paşa'nın Suriye'ye gidişinden sonra yeni zaptiye nazırı Şefik Paşa döneminde kendi üstüne alır. Yine bu dönemde Babıali'deki üç beş parça konağı birleştirip son derece görkemli bir idarehane kurar.⁸

Baba Tahir'in gücü, zamanla pervasızlaşmasına neden olur. Nişan kaleminden iki memuru da kullanarak padişah adına nişan ve madalya satar. Münir Süleyman Çapanoğlu'nun aktardığına göre Baba Tahir bu işi o kadar ileri götürmüştü ki bazen para almadan uzun bir liste hazırlayarak aklına gelen her ismi oraya eklemişti. Hatta bir gün genelev işleten bir Katolikle kendisine kadın taşıyan bir Rum'u da listeye dahil etmişti. Ona buna nişan dağıtmakla

⁷ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.m.*, s. 338.

⁸ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.m.*, s. 338-339.

da kalmayıp İtalyan bir hakkak bularak sahte nişan yaptırmaya başlamış.⁹ Sermet Muhtar Alus'un naklettiği şu olay da Baba Tahir'in hayat kadınlarına nişan aldığı iddiasını doğrulamaktadır. Baba Tahir, ilişkide olduğu Manyo isimli bir hayat kadınına şefkat nişanı alacağını vaad eder. Nişan iradesi çıkar, gazetelerde bile ilan edilir. Fakat bu sırada Baba Tahir, saray orkestrasından Vondra'nın kız kardeşine âşık olur. Manyo, bu haberi alır almaz intikam için Yıldız tüfekçilerinden Deli Murtaza'ya yanaşır. Bütün gece eğlendikten sonra kadın bir fırsatını bulup Deli Murtaza'ya nişan bahsini açar. Murtaza da boynundan çıkardığı mecidiye nişanını kadının boynuna takiverir. O günden sonra kadının adı Mecidiyeli Manyo olur.¹⁰

Buradaki nişan dağıtma meselesini, nişanın ne anlama geldiği ve II. Abdülhamid döneminde nasıl ve ne ölçüde dağıtıldığı bilgisi üzerinden biraz açmakta fayda var. Osmanlı'da nişan; askerî, mülkî ve idarî personele, halktan kişilere ve üst düzey yabancılara göstermiş oldukları yararlılık ve üstün başarıdan dolayı verilen genellikle süslü ve değerli taşlarla bezeli bir tür madalyondur. II. Mahmud döneminde Batılılaşmanın etkisi ile başlayan nişan verme geleneği, Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde çeşitlenerek devam eder. II. Abdülhamid döneminde mevcut nişanlara “Şefkat nişanı”, “nişân-ı âlî-i imtiyâz”, “hânedân-ı Âl-i Osmân nişanı” adları altında yeni birtakım nişanlar daha eklenir.¹¹ Osmanlı döneminde en çok nişan II. Abdülhamid döneminde dağıtılır. Bunun temel sebebi, Abdülhamid'in rakiplerini cezalandırmaktan ziyade ödüllendirerek kendine bağlama siyasetidir. Selim Deringil; nişanların, alan kişinin iyi niyetini besleyeceği umuduyla dağıtıldığını, “ihsan-ı hümayun”un simgesel tezahürlerden birisinin de kendi içine alma, özümseme gibi bir amaç taşıdığını belirtir. Paskalya Yortusu'na giden Rumların resmî nişanlarını taktıklarını bildiren bu yakışsız uygulamaya son verilmesi talebinde bulunan Konya valisinin hükümet tarafından kınanması bu tezin doğruluğuna bir kanıttır. Saray, Paskalya Yortusu'nda nişan takan bu insanların; nişanlarını bir gurur ve sadakat jesti olarak taktıklarını,

⁹ Münir Süleyman Çapanoğlu, *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar*, Hür Türkiye Dergisi Yayınları, İstanbul 1962, s. 8-11. ; Münir Süleyman Çapanoğlu, *Basın Tarihimizde Parazitler*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1967, s. 12-14.

¹⁰ Sermet Muhtar Alus, “Mecidiyeli Manyo”, *Aydede*, 25 Eylül 1948, s.y.

¹¹ İbrahim Artuk, “Nişan,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, XXXIII, s.154-156.

dolayısıyla kesinlikle müdahale görmemeleri gerektiğini bildirilir.¹² Hilal ve yıldız şeklindeki İslamî simgelerin bulunduğu nişanların kilisede kullanılmasından rahatsızlık duyan bir valinin azarlanması, sarayın nişanlar konusundaki tutumunu göstermesi bakımından son derece önemlidir.

II. Abdülhamid döneminde bahsi geçen siyasi amaç doğrultusunda yapılan nişan ve madalya dağıtımı konusundaki cömertlik Münir Süleyman Çapanoğlu'nun satırlarına şöyle yansır:

“Paye budalalığı, teşrifat etiketi Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerine kadar devam etmiştir. Bilhassa Sultan II. Abdülhamid döneminde salgın hâlinde idi. En büyüğünden en küçüğüne kadar hemen herkes bir paye almak için uğraşır, payeleri olanlar da daha büyük payelere ulaşmak için çırpır dururdu. Bunun için amirine, nazırına, reisine ve padişaha şirin gözükmeye çalışırlardı. (...) Nişan sahibi olmak, göğüslerini bol nişanlarla süslemek merakı her dereceden fazla II. Abdülhamid zamanında revaç bulmuştu. Padişah rast geldiğine “liyakat”, “imtiyaz”, madalyalarının gümüşlüsünü, altınısını verirdi. (...) o devrin günlük gazeteleri tetkik edilecek olursa birinci sayfanın birinci sütununda ‘Tevcihat’ ve ‘Nişan’ başlığı altında rütbe ve nişan verilenlerin isimleri göze çarpar.”¹³

Çapanoğlu bir başka eserinde bu nişanlara özellikle maceraperest yabancıların hevesli olduğunu bildirir. Yabancıların bu nişanları, memleketlerinde caka satıp birtakım mâlî dalavereler çevirmek için kullanıldıklarını söyler.¹⁴ Nişan ve madalya almanın bu kadar sıradanlaştığı, sarayın dahi ilgili ilgisiz birçok kişiye nişan verilmesini teşvik ettiği bir dönemde Baba Tahir'in birilerine nişan alması, nişan aldığı kişilerin kimliğinin ısrarla vurgulanması anlamsızdır. Zira aynı dönemde diğer gazete patronları da kendi matbaa çalışanlarına varıncaya kadar nişan ve madalya almıştır. Ahmet İhsan Tokgöz, *Sabah* ve *İkdam* gazetesi sahiplerinin ve kendisinin matbaa çalışanlarının tamamına nişan ve madalya aldığını söyler.¹⁵ Baba

¹² Selim Deringil, *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji -II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)-* çev.: Gül Çağalı Güven, Doğan Kitap, İstanbul 2014, s. 49-50.

¹³ Münir Süleyman Çapanoğlu, *a.g.e.*, s. 9-10.

¹⁴ Münir Süleyman Çapanoğlu, *a.g.e.*, s. 12.

¹⁵ Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım 1888-1914*, haz. Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2012, s. 127-128.

Tahir'i saray gözünde asıl suçlu yapan iş, bahsi geçen nişanların bir kısmının herhangi bir iradeye tabi olmaksızın bir nevi rüşvet mahiyetinde bir ücret alınarak usûlsüz olarak çıkarılması ve sahte nişan basımıdır.¹⁶ Halil Rifat Paşa ve Mehmed Said Paşa dönemlerinde (1895-1903) her istediğini kolaylıkla yapabilen Baba Tahir'in işleri, Avlonyalı Ferid Paşa döneminde bozular. Ferid Paşa döneminde nişan ve rütbe dağıtımındaki bolluk sona ermesine rağmen Baba Tahir'in gazetelerindeki nişan ve rütbe ilanları hiç azalmaz. Gizli bir komisyon aracılığıyla yapılan inceleme sonucunda Baba Tahir'in yaptığı sahtekârlık fark edilir. Saraya "Yalnızca padişahın kutsal haklarından olan nişan verilmesine cüret ile padişahın haklarına el uzatıyor." diye bildirilir.¹⁷

Baba Tahir'in tutuklanması ve muhakemesi o günlerde İstanbul'un en önemli olayı olur. Düyûn-ı Umûmiye görevlisi olarak İstanbul'da bulunan İsviçreli hukukçu Lui Ramber, Baba Tahir'in tutuklanmasını 22 Şubat 1904 tarihli notlarında şu cümlelerle aktarır:¹⁸

"Payitaht bugünlerde iki mühim dedikodu ile meşguldür. Evvela imparatorluğun en meşhur rezillerinden gazeteci T.. tevkif edildi. Bu adam, birçok Fransızca ve Türkçe gazetelerin sahip ve sermuharriridir. Bu gazetelerle şantaj yapıyor. Aile hususiyetlerini ortaya atıyor. En pervasız yalanları uyduruyor. Her vesileden istifade ederek para koparmaya çalışıyordu. Ve sanatında oldukça mahir olduğundan kendisinden korkmayan yoktu. Anlaşılan başka bir rezil, T... 'yi kıskanarak sahte beratla nişan sattığını ve sahte idareler çıkardığını saraya haber vermiş. Bu hareketi hududu aşıyordu. T... bazı ortakları ile tevkif

¹⁶ "Sahte beratla ba'zı eşhâsa nişân i'tâsına cür'et eyledikleri anlaşılan gazeteci Tâhir ile ma'lûmu'l-esâmî rüfekâsı..." BOA.Y.A.HUS. 471/31.

¹⁷ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.e.*, s. 153.

¹⁸ Baba Tahir'in tutuklanması ve buna bağlı olarak yayın faaliyetlerinin durdurulması Hatice Aynur tarafından 1903 olarak verilir. Hatice Aynur, "Malûmâtçı Mehmet Tahir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, XXVII, s. 546. Ancak Baba Tahir'in yargılanma safahatından söz eden belgelere göre Tahir Bey'in tutuklanması ve buna bağlı olarak yayın faaliyetlerinin durdurulması 1904 yılının Şubat-Mart ayına denk gelmektedir. BOA.İ.HUS. 114/49. Ayıca Ramber'in hatıralarına ve Baba Tahir'e ait süreli yayınların son nüshalarının çıkış tarihine göre de (1904 yılının 18-19 Şubat'ı) Aynur'un verdiği tarihin doğru olmadığı görülmektedir.

olundu ve matbaası kapatıldı. Gazeteleri artık çıkmıyor. Bu sefillerin ortadan kalkması için hep dua etmekteyiz.”¹⁹

Baba Tahir’in tutuklanmasını bahane ederek hiç tanımadığı bir kişi hakkında neredeyse düşmanlık derecesinde bir üslûp kullanan Ramber’in bu tavrı dikkat çekicidir. Nazım Hikmet Polat, Ramber’in Baba Tahir hakkında bu kadar ayrıntılı bilgi sahibi olmasını ve kendisiyle bir ilgisi bulunmadığı hâlde onu nezaketsiz ifadelerle takdim etmesini genel sekreteri ve tercümanı olan Halit Ziya’nın yönlendirmesine bağlar.²⁰ Ramber, 15 Mart 1904 tarihli notlarında, Baba Tahir’in yargılanmasından şöyle söz eder:

“Günün en mühim hadisesi gazeteci T.’nin on beş yıl kürek cezasına mahkûm olmasıdır. Saray mukarreplerini bile titreten meşhur serseri, pervasız şantaççı nihayet yakayı ele verdi demektir. Zat-ı hazret-i padişahi, mahkemenin aleni olmasını irade buyurdu. Herkesi hayrete düşüren bu irade üzerine iki gün on binlerce halk adliye dairesi önünde toplanarak iki yüz kişilik mahkeme salonuna sıkışmaya çalıştılar. Herifin ihbaratta bulunmasına, ötekinden berikinden ahz-ı sâr eylemesine, birtakım esrarı ortaya atmasına, büyük şahsiyetleri lekelemesine intizar ediliyordu. Hayret! Mel’un herif mahkeme salonuna dua-yı deymumiyet-i ömr ü iclal-i cenab-ı cihanban-ı a’zami ile girdi. Mahkeme salonunda sıdk u hulûs(!) ile ağladı. Bu gözyaşları şüphesiz Yıldız’ın nazar u afv u safhını celb edecek ve menhus herif birkaç ay sonra aff-ı âliye mazhar olarak kemal-i şân u şerefle kâinatın başına bela kesilecektir. Başlıca iki şeriki de aynı cezaya çarptırıldı.”²¹

Yapılan mahkeme sonucunda Baba Tahir, on beş yıl hapse mahkûm olur. Ancak dört yıl sonra Meşrutiyet’in ilanını takiben çıkarılan afila tekrar ortaya çıkar. Matbaasının kapılarını açıp “Yaşasın Abdülhamid” başlığıyla süslü bir *İlave-i Malûmât* yayımlar. Hapishanede tanıştığı mahkûmları

¹⁹ Lui Ramber, *Abdülhamit Dönemine Ait Gizli Notlar*, çev. Mehmet Gayur Bleda, Ark Kitapları, İstanbul 2011, s. 362.

²⁰ Nazım Hikmet Polat, *Tanzimat Sonrası Türk Kültür Hayatından Yansımalar*, Kurgan Yayınları, Ankara 2012, s. 354.

²¹ Lui Ramber, *a.g.e.*, s. 367.

başına toplayıp Babıali karşısında gösteri yaptırır.²² Baba Tahir'in mahkemede bütün beklentileri boşa çıkaracak biçimde herhangi bir kişiyi ihbar etmemesi, kurtulmak için iftira ve yalana başvurmaması muhalifleri tarafından takdim edildiği gibi kendi çıkarından başka hiçbir şeyi düşünmediği yönündeki iddialara şüpheyile yaklaşmamıza neden olmaktadır. Ayrıca Meşrutiyet'in ilanından sonra birçok riske rağmen -belki de geçmişteki ilişkilerine bir vefa borcu olarak- gözden düşmüş bir padişahın yanında durması, güç yönünde eğilim gösteren bir kişiliğe sahip olmadığının göstergesi olarak okunabilir. Abdülhamid'in iktidarı döneminde saraya jurnal vererek kendilerini "tehlike"den uzak tutan birçok gazetecinin Meşrutiyet'in ilanından sonra istibdaddan, sansürden bahsettiğini hatırladığımızda bu duruş daha anlamlı bir hâl almaktadır.²³

Tokgöz'ün aktardığına göre Baba Tahir'in Abdülhamid yanlısı faaliyetleri bir müddet sonra rahatsızlık oluşturur. Sadrazam Said Paşa, âdi suçlardan ceza alanların gazete neşredemeyeceği yönündeki kanun maddesine dayanarak Baba Tahir'in gazetesini toplattırır. Daha sonrasında Baba Tahir, 31 Mart hadisesine karıştığı gerekçesiyle Trablusgarb'a sürülür.²⁴ Trablusgarp'tan bir şekilde firar ederek Milano'ya giden²⁵ Baba Tahir, burada "Şark Ticaret-i Bahriye Odası" isminde bir büro açar. Orada tutunamayınca Paris'e gidip "Şark Acentası Orient Office" adıyla bir yazıhane açar. Fakat bu ticarethanelerden umduğunu bulamaz. O sıralarda İstanbul'dan

²² Tahir'ül-Mevlevi hatıralarında Meşrutiyet'in ilanından sonra Baba Tahir'in de bir gazete çıkararak diğer insanlar gibi istibdada karşı şikâyetlerde bulunduğunu ifade eder: Meşrutiyet'in ilanında yapılan aff-ı umûmîde serbest bırakılmış hatta bilmem ne isminde bir gazete çıkarmıştı. Garip değil mi? İstibdada karşı o da şikâyetler ediyordu. Tahir'ül-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım -İstiklal Mahkemesi Hatıraları-*, haz. Nurcan Boşdurmaz, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2012, s. 27. Ancak kanaatimizce Tahir'ül-Mevlevi meseleyi yanlış hatırlamaktadır. Baba Tahir'in Abdülhamid'e destek için gösteriler tertiplemesi ve 31 Mart vakasıyla ilişkilendirilmesi Abdülhamid taraftarlığının devam ettiğinin bir göstergesi sayılabilir. Tahir'ül-Mevlevî'nin aynı satırların devamında söylediği sözler konuyu çok iyi hatırlamadığının bir göstergesi olarak anılabilir: "Daha sonra hatırımda kalmayan sevakler (saikler olmalı) üzerine Avrupa'ya, oranın bilmem hangi şehrinde ise dâr-ı ukbaya gitti." Tahir'ül-Mevlevî, *a.g.e.* s. 27.

²³ Bu konudaki örnekler için bkz.: Asaf Tugay, *İbret 1*, Okat Yayınları, İstanbul 1961; Asaf Tugay, *İbret 2*, Yörük Matbaası ve Yayınevi, İstanbul 1962.

²⁴ BOA. DH. EUM. THR. 5/5.

²⁵ BOA. HR. SYS. 1797/13.

tanıdığı bir Rum, Baba Tahir'in evine misafir olur ve Tahir'in pek çok mücevherini çalar. Baba Tahir, bu hırsızlık olayından birkaç gün sonra beyin kanaması geçirecek hayatını kaybeder.²⁶

Baba Tahir'in matbuat âlemindeki hayatı kadar özel hayatı ve kişiliği de oldukça ilginçtir. Halid Ziya onu şu cümlelerle anlatıyor: “*Uzun bir boyu, geniş bir gövdesi, parlak gözleri, altın köstekli gözlükleri vardı. (Kendisi için) cahil derlerdi. Ama yürekliydi, sesi yüksekti, sözü dikti. Çok kazanır, bol harcar, iyi giyinir, arabada yaşardı.*”²⁷ Halid Ziya'nın bu sözlerindeki “yürekliydi, sesi yüksekti, sözü dikti” ibareleri görebildiğimiz kaynaklar içinde Baba Tahir hakkında yazılmış en olumlu ifadelerdir. Bu üç ifade onun karakterini yansıtmak bakımından dikkate değer veriler sunar. Saray tarafından bir tercih sebebi olmasında da bu üç özelliğin önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz.

Hatıralardan anladığımız kadarıyla bu yakışıklı ve zengin adam kadınlara çok düşkündür. Bu yolda harcadığı paralar hiç gözüne gelmez. Daha evvel sözünü ettiğimiz sevgilisi Manyo'nun lüks yaşamı Sermet Muhtar'ın aynı yazısında şöyle anlatılır: “*Pangaltı'da ev, içinde aşçı, hizmetçi, İzmaro'nun vaktinden kalma kula renginden çifte midilli koşulu fayton emre âmâde, her akşam İsplandid Gazinosu'nda (sonraki Tokatlıyan) içki, yemek, her gece Konkordiya'da locaya kuruluş, yaz geldi mi Tahir'in mülkü, Heybeli'deki Şafak Oteli'nde hususi daire hazır.*”²⁸ Baba Tahir gazetesinde çalışan yazarlara, hizmetçilere çok iyi davranan bir patrondur. “Gazete benim değil sizindir” diyerek çalışanlarını teşvik eden, gazetenin en önemli işlerinden en basit işlerine kadar her işiyle uğraşan çalışkan bir adamdır. Beş vakit namaz kılar, oruç tutar. İşin ilginç yanı metresine de oruç tutturur. Her Ramazan gazete çalışanlarını nöbetleşe ikişer üçer kişi iftara davet edip fazladan dış kirası verir.²⁹ Başka gazete ve kitaplardan her istediği yazıyı kendi sayfalarında telif ödemedi yayımlayan Baba Tahir, kendi neşriyatı arasında çıkan yazıların telif ücretleri konusunda son derece cömerttir.³⁰ Gazeteci Vartan Efendi'nin

²⁶ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.e.*, s. 340.

²⁷ Halid Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1987, s. 475.

²⁸ Sermet Muhtar Alus, *a.g.m.* s.y.

²⁹ Cemalettin Saraçoğlu, “Süpürge Düşmanı Emektar Bir Gazeteci Vartan Efendi ve Baba Tahir Bey”, *Yirminci Asır*, 8 Kasım 1956, s. y.

³⁰ Abdülhak Şinasi Hisar, *a.g.e.* s. 199-200.

aktardığı şu olay Baba Tahir'in aynı zamanda muzip bir kişiliği olduğunu da göstermektedir. Bir gün Baba Tahir, gazete çalışanlarına "Kim isterse parası benden olmak üzere gidip hamamda yıkanabilir." şeklinde bir haber gönderir. Hamama yıkanmaya gidenler, tellakların ellerinde birer usturayla geldiğini görünce sebebini sorarlar. Tellaklar bunun Tahir Bey'in emri olduğunu, matbaadan yıkanmaya gelenlerin öncelikle saçlarının kesilmesini emrettiğini söylerler. Vartan Efendi, bunun sebebini hemen anlar. Baba Tahir, cascavlak kafalara bakıp metresiyle eğlenmek istemektedir. Birkaç kişi bunu anlayınca hamamdan vazgeçerler. Fakat Vartan Efendi, saçını kestirir. Tahmin ettiği üzere cavlak kafası Tahir Efendi ve metresini epey eğlendirir.³¹ Baba Tahir'in Taksim'de yediği dayak üzerine Şair Eşref'in yazdığı şiir, özel hayatının ne kadar hareketli olduğuna dair bir belge olarak okunabilir. Eşref'in şiirlerini yayına hazırlayan Hilmi Yücebaş, bu şiire şu notu düşmüştür: "*Malûmât* gazetesi sahibi Baba Tahir'in Taksim'de dayak yemesi üzerine, cinasen oğlu Mustafa Şatım'a yazılmıştır." Şiirde tevriyeli olarak kullanılan "servet" ve "malûmât" kelimeleri Tahir Bey'in çıkardığı iki gazeteye işaret etmektedir.

ADAM OL OĞLUM

Marifet kesbede gör var ise hissiyatın,
 Ele servet mi geçer olmasa malûmâtın?.
 İmtiyaz alma cehaletle olursun rüsvay,
 Bais-i hande olur herkese neşriyatın.
 Sakın izhar-ı gurur eyleme, burnun kırılıp,
 Bir dayak olmaya Taksim'de tahsisatın.
 Devlet ve millete hizmetse meramın cidden,
 Vâkîf ol kühüne mektepte siyasiyatın.
 Sen diler diplomat, diler dekadan ol oğlum,
 Adem ol, bence yekûnu bu çıkar kerratın . . .³²

³¹ Cemalettin Saraçoğlu, *a.g.m.*, s.y.

³² Hilmi Yücebaş, *Şair Eşref -Bütün Şiirleri ve Seksen Yıllık Hatıraları-*, Gül Matbaası, İstanbul 1978, s. 382.

III. Yayıncılığı

Baba Tahir'in yayıncılık alanında çok hızlı bir şekilde güçlenmesi muhalifleri tarafından daima devlet katındaki güçlü ilişkilerine bağlanmıştır. Hatta Baba Tahir'in saray tarafından özellikle yetiştirildiği iddia edilmiştir. Halit Ziya *Kırk Yıl*'da, *Malûmât*'ın *Servet-i Fünûn* karşısına saray tarafından çıkarıldığı yönündeki düşüncelerini şu sözlerle ifade eder:

“Asıl karşıtlarımızın çarkı Baba Tahir'in elindeydi. Bu adam kimdi, nereden çıkmıştı, nasıl sıvrılmıştı, nereden güç almıştı? Özgeçmişini türlü söylentilerle kuşatılmış olan ve uzun süre İstanbul'u titretenler arasında en çok gürültü yapan bu adamın yaşayışını hiç kimse doğru olarak bilmemekle birlikte karakterini herkes biliyordu. (...) Sanırım sarayı da öyle inandırmıştı ki Servet-i Fünûn karşısında bir Malûmat dergisi bulunması gereklidir, yollu bir düşünce uyandırdı. Sarayca her zaman kuşku altında tutulan ve Servet-i Fünûn yazarlarına başkanlık eden Rezaizade Mahmut Ekrem'in karşısına sarayca güvenilir bir güç bulundurmamak gerekli görüldü, bu güç Baba Tahir oldu.”³³

Ahmet İhsan Tokgöz de aynı kanaattedir. Ona göre *Servet-i Fünûn*, Abdülhamid'in beklediği “özel hizmetleri görmediği için” padişah, basın eşkıyalığı yapan Baba Tahir'i yetiştirmiştir.³⁴ *Servet-i Fünûn* yazarlarının bu iddiası, Abdülhamid'e -dolayısıyla “istibdad”- karşı bir duruş sergilediklerini hissettirmek için ortaya atılmış gibi görünmektedir. Oysa Servet-i Fünûncuların Abdülhamid'e karşı somut sayılabilecek tek tavrı İngiliz Büyükelçiliği önünde İngilizlere destek için yaptıkları nümayişler.³⁵ Bu olay

³³ Halit Ziya Uşaklıgil, *a.g.e.*, s. 475.

³⁴ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.e.*, s. 95.

³⁵ Ahmet İhsan Tokgöz'ün hatıralarında bu olay şöyle nakledilir: “Afrika'nın güneyindeki Kap sömürgesinde Boer'ler İngilizlere karşı bağımsızlık savaşı açmıştı. İngiltere, hükümet merkezinden 7 bin mil uzakta çetin bir muharebeyi kabule mecbur olmuştu. Bu, onun için bütün sömürge siyasetinin ruhuydu. Elindeki pek çok araçla kendi lehine müthiş bir propagandaya girişmişti. Bağımsızlığını arayan Boer'lerle onların aziz reisi Krüger dünyaya âsi ve hain gösterilmişti. Bu siyaset propagandasına İstanbul çabuk inanmıştı. Çünkü Abdülhamid'in zalim idaresinden yanmış olan Türk aydınları despot padişahın İngiltere'ye karşı gösterdiği güvensizlikleri, İngiltere'ye yöneltmek için en doğru belirti saymışlardı. Türk aydınları âdeta derin bir yanlıgıya

da çok sonra -1899 yılında- gerçekleşmiştir. Baba Tahir'in *Malûmât*'ı çıkarılmadan önce Sinop'a sürgüne gönderilmesi ve dönüşünde kendi imtiyazı altında bir gazete çıkaramaması saray desteğinin *Malûmât*'ın popüler olmaya başlamasından sonra geldiğini göstermektedir. Kaldı ki Servet-i Fünûncular saray tarafından kuşku duyulacak insanlar olsalar bile sarayın isteklerini yerine getirmemek gibi bir şansları yoktur. Bu anlamda Tokgöz'ün, saray siparişi olan birçok resmi *Servet-i Fünun*'da yayımladığını uzun uzadıya anlatması³⁶ oldukça manidardır.

Baba Tahir'in devlet katında bir gücü olduğu doğrudur. Baba Tahir'in bu gücünü ispatlayacak onlarca örnek gösterilebilir. Sözgelimi Ali Kemal saray tarafından sakıncalı görüldüğünde affı için Tahir Bey'in tavassutunu talep eder.³⁷ Ancak bu güç sadece Baba Tahir'e özgü değildir. Baba Tahir ile Ayın Nadir (Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır) arasındaki geçen aşağıdaki mektuplaşma, *Servet-i Fünûn*'un da devlet katında güçlü dayanak noktaları olduğunu göstermektedir:

“Saadetli Efendim Hazretleri,

Servet-i Fünûn'un Perşembe nüshasında Tevfik Fikret Bey bir Musahabe-i Edebiye yazarak bunda bendenize zımnen birçok tarizler etmiştir. Bu zimni tarizlere karşı gayet sarîh bir cevap yazdım. Cevabım hem doğru hem pek parlaktır. Şimdi bunu sansürden kurtarmak himmet-i aliyyenize tevakkuf eder. Bize tariz edilmiş olduğundan tutarak mukabelede hakkımız bulunduğunu teslim ettirebilirsiniz. Veled Efendi'nin Fikret Bey ile biraz şeker-renk olduklarını da unutmayınız. Her hâlde gönderdiğim müsveddeleri Malûmât'a dercettirerseniz doğrusu size aşk olsun derim, pek de minnettar olurum. Emr ü irade efendim hazretlerindir. (İki şiir gönderdim. İkisi de bir nüshaya konulmalı.)

Bende A. Nadir

uğramıştı. Bu aldanışa ben de dahildim, bütün edebiyat-ı cedide ailesi de aynı kanıdaydı. O zaman biz İngiltere'yi dünyanın en özgürlükçü, en insaniyetli idaresi sanıyorduk. (...) kısacası Boerlerin kurtuluş savaşında İngilizler kadar İngiliz taraflısıydık.” Tokgöz, *a.g.e.*, s. 133-134.

³⁶ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.e.*, s. 96-98.

³⁷ Asaf Tugay, *a.g.e.*, s. 214-217.

Ruhum,

*Emr-i âliniz veçhile makaleniz aynen dercolunacağımı şiirlerin de bir
nüshaya konulacağımı arz eylerim. Ferman...*

Bende Tahir”³⁸

Aydın Nadir’in Veled Efendi’yle (Veled Çelebi İzbudak) ilgili sözleri *Servet-i Fünûn*’un devlet katındaki dayanak noktasını göstermektedir. *Servet-i Fünûn*’un sansörü olan Veled Çelebi, *Servet-i Fünûn*’a karşı çoğu zaman kendini tehlikeye atmak pahasına son derece müsmahakâr davranır. Bu müsmahakâr tavrı nedeniyle Servet-i Fünûncuların hatıralarında daima hayırla anılır. Sözelimi Halid Ziya Uşaklıgil, ondan şöyle bahseder: “*Veled Çelebi, Edebiyat-ı Cedide’nin tazyik eden bir pençesi değil; düşmekten, sendelemekten vıkaye eden bir eli oldu. Bu korumak siyasetinde kaç kere onun omuzlarını çöktecek ağır yükler altına girdiğine şahid olduk. Kaç kere kendi şahsını tehlikeye koyarak yeni hareketin âmillerini himaye eden cesaret hamleleriyle bedenini bizlere siper yaptığı görüldü.*”³⁹ Veled Çelebi, kendisi de *Servet-i Fünûn* üzerindeki koruyuculuğunu şu sözlerle doğrular: “*Şurası muhakkak ki Edebiyat-ı Cedide’nin inkişafına benim yardımım olmuştur. Benim yerimde başka memur olsaydı Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Ati inkişaf edemeyecekti.*”⁴⁰ II. Abdülhamid’in *Servet-i Fünûn*’a yaptığı yardımı da bu bağlamda hatırlamak gerekir. Henüz günlük gazetelere bile ödenek bağlanmadığı bir dönemde (1891) Babıalî kararıyla ve bir bakanlık bütçesinden yardım gören ilk gazete olması büyük bir destek sayılmaz mı? Tokgöz’ün hatıralarını tetkik ettiğimizde sarayda görevli ahabları vasıtasıyla *Servet-i Fünûn*’a destek aldığını görürüz. Okul arkadaşı Mabeynci Arif Bey, “baba dostu” sadrazam Cevad Paşa, Tokgöz’ün saray katında kendisine destek verdiğinden söz ettiği kimselerdir.⁴¹

Baba Tahir’in devlet katındaki gücü ya da Halid Ziya’nın ifadesi ile “yürekli, sesi yüksek, sözü dik” bir kişilik olması, II. Abdülhamid dönemi matbuatında eşine az rastlanır tarzda birtakım olayların yaşanmasını da

³⁸ Mehmet Fatih Andı, *Edebiyat Araştırmaları 1*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, s. 171-172.

³⁹ Halid Ziya Uşaklıgil, “Nasıl Yazılırdı?”, *Cumhuriyet*, 3 Haziran 1935, s. 2.

⁴⁰ Veled Çelebi İzbudak, *Tekmeden Meclise -Sıradışı Bir Çelebinin Hatıraları-* haz. Yakup Şafak, Yusuf Öz, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 101.

⁴¹ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.e.*, s. 80.

sağlamıştır. Baba Tahir, bu özellikleri sayesinde zaman zaman devlet memurlarını eleştiren haberler yapabilmiş, sansür memurlarının çıkardığı haberleri eski hâliyle yayımlama cesareti gösterebilmiştir. *Malûmât* gazetesinin 22, 23 ve 24 Mayıs 1898 tarihli nüshalarında üç gün arka arkaya sansür memurları tarafından çıkarılan haberleri yayımlanması buna örnek gösterilebilir. Çıkarılması istendiği hâlde yayımlanan 22 Mayıs tarihli “Müstantik ve Müdde-i Umûmiler” başlıklı haberin içeriği özet olarak şöyledir: Yaşanan bir adlî vakanın üzerinden beş gün geçmesine rağmen ne savcı ne de sorgu hâkimi gelmiştir. Polis, durumu savcı ve sorgu hâkimine bildirmemiştir. Usûl-ı Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu’nun 29. maddesi gereğince savcının derhal olay yerine gitmesi, olayı araştırması ve zabıt tutması gerekmektedir. Beyoğlu polisi, bu olayda savcıyı ve sorgu hâkimini gece olduğu gerekçesiyle çağırarak görevini yapmamıştır.⁴² Bu haberden sonra gazeteye bir ceza verilmediği gibi Tahir Bey’e bu yayınlardan sonra 10 Haziran 1898 tarihinde 200 lira verilmiştir. Yine aynı ay içerisinde gazeteye 50 lira aylık yardım tahsis edilmiştir. 7 Şubat 1899 tarihinde *Malûmât* ve *Servet* gazetelerinin kapatılması konusunda bir irade çıkarılmışsa da bu iradenin bahsi geçen haberlerle bir ilgisi yoktur. Zira bu olaylar arasında oldukça uzun bir zaman dilimi vardır.⁴³

Baba Tahir’in tespit edebildiğimiz ilk yayın faaliyeti 1299/1883 yılında 19 sayı yayımlanan on beş günlük *Bahar* isimli dergidir. Dergide Recaizade Mahmut Ekrem’in, Abdülhak Hamid Tarhan’ın şiirleri, *Tarik* başyazarı Said Bey’in (Lastik Said) yazıları görülür. Baba Tahir, asıl şöhret sağladığı mecmua olan haftalık *Malûmât*’ı 11 Mayıs 1311- 5 Şubat 1319 (23 Mayıs 1895- 18 Şubat 1904) tarihleri arasında 423 sayı çıkarır. Derginin zaman zaman yayımlanan “Kısm-ı Arabî” ve “Kısmı Fârisî”; “Hanımlara Mahsus Malûmât” ile notalı müzik ilavesi ve Teselya Muharebesi dolayısıyla bazı ilaveleri de vardır. Bol miktarda resim ve fotoğraf kullanıldığı için *Musavver Malûmât* ismiyle de anılır. Dergide; ticaret, tıp, iktisat, ahlak, din, eğitim, biyoloji, ziraat, askerlik, tarih, mûsiki, coğrafya, astronomi, diplomasi, fotoğrafçılık, dil, edebiyat, kadın, hukuk, aşk ve aile gibi oldukça farklı bilgi alanlarında binlerce makale yayımlanmıştır. *Malûmât*’ta birçok konuda yazı

⁴² Fatmagül Demirel, *II. Abdülhamid Döneminde Sansür*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2007, s. 73-74.

⁴³ Fatmagül Demirel, *a.g.e.* s. 73-76.

yayımlanmakla birlikte özellikle *Servet-i Fünun*'la yaşadığı polemikler dikkat çekicidir. Edebiyat tarihlerimizde sıkça bahsedilen abes-muktebes, klasikler ve dekadanlık tartışmalarını *Malûmât* mecmuasından bağımsız okuyabilmek mümkün değildir.⁴⁴ 1897 yılında haftalık *Malûmât*'ın yanına bir de güncel meselelere ağırlık veren *Yevmî Malûmât* ve Arapça olarak yayımlanan *El-Malûmât* eklenir. Bir yıl sonra (1898) yine günlük bir gazete olan *Servet*'i çıkarır. 1899'da ise haftalık *Malûmât*'ın yayın çizgisine yakın bir çizgi takip eden 251 sayı yayın yapabilen *İrtika* ile 222 sayı yayımlanan *Musavver Fen ve Edep* mecmualarını çıkarmaya başlar. Bütün bu yayınlara Fransızca olarak yayımlanan *Servet* gazetesini de eklediğimizde Baba Tahir'in yayın imparatorluğunun çapı daha net biçimde görülecektir. Bahsi geçen bütün bu dergi ve gazeteler Baba Tahir'in 1904 yılında hapse girmesiyle kapanır. Meşrutiyet'in ilanını müteakip *İlave-i Malûmât* isimli bir gazete daha çıkarır.

Mehmed Tâhir Bey, süreli yayın konusunda olduğu kadar kitap yayıncılığında da çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. "M. Seyfettin Özege kataloguna göre Matbaa-i Tâhir Bey'de 1311-1319 (1895-1903) yılları arasında doksan beş kitap basılmış görünmektedir."⁴⁵ Bu kitaplar çoğunlukla *Malûmât*'ta tefrika edilmiş tarih, edebiyat, ilahiyat başta olmak üzere birçok ilim sahasına ait eserlerdir. Kitaplarda genel olarak "Tahir Bey Matbaası" ismi kullanılmakla birlikte bazen "Malûmât Matbaası" bazen de "Malûmât ve Tahir Bey Matbaası" ismi görülür.

Malûmât, uzun sayılabilecek istikrarlı yayın politikasıyla imparatorluğun pek çok noktasında ilgiyle takip edilen bir mecmua hâline gelir. İmparatorluğun hemen her köşesinden gelen mektuplar bu ilginin bir göstergesi olarak anılabilir. Ancak tüm imparatorluk coğrafyası içinde derginin Türk dünyasıyla ilişkilerinin nispeten daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz. *Malûmât* mecmuasında Türk dünyasından gelen mektuplar, bölgeyle ilgili haberler, resimler ve tanıtlar dikkat çekici bir yoğunluktadır. Türk

⁴⁴ Ayrıntılı Bilgi İçin bkz.: İsmail Alper Kumsar, *Malûmât Hareketi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2016.; Abdullah Uçman, "Dergiler Arasında: Dergâh, Hayat, Ma'lûmât ve Bilgi Mecmuaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Sayı 7, İstanbul 2006, s. 519-532.

⁴⁵ Hatice Aynur, *a.g.m.* s. 546.

dünyasından fotoğraf yayımlayabilmek için bu uzak diyarlara seyyar muhabirler gönderilmesi, alınan fotoğrafların birçok zorluk ve mâliyetle Viyana'da klişe hâline getirilmesi bu ilginin açık göstergeleridir. Türk dünyasından gelen kimi okur mektuplarında ve makalelerde tüm Türklük için ortak bir dil talebinde bulunulması ise dönemine göre oldukça ileri bir tekliftir.⁴⁶

İsmail Gaspıralı, Babıali Caddesi'ne yaptığı bir ziyareti anlattığı yazısında matbaacılık işlerinde Ermeni ve Rumların öne çıktığından Türklerin bu işe fazlaca ehemmiyet vermediklerinden yakınıdır. Cadde boyunca yaptığı gezintide Türklere ait *İkdam* ve *Malûmât* matbaalarını görmekten duyduğu mutluluğu ifade eder. Aynı yazıda *Malûmât* mecmuasını şöyle tanıtır:

“*Seyahat ettiğim caddenin yukarı cihetinde Musavver Malûmât mecmuası neşrolunuyor. Üç beş nüshalarını gördüm. Seyahatten gelen yorgunluğu bunun sahifeleri sayesinde geçirdim. Hayli rahat ve teselli buldum. Malûmât haftada bir neşrolunuyor. Mevadd-ı münderecesi muhtelif ve istifadelidir. Herkesçe şayan-ı dikkat maddeleri çoktur. Her nüshasında birkaç güzel resimler ve bir nota bulunuyor. Kâğıdının, basmasının, resimlerinin ve şekl-i umumiyesinin nefaseti ile bu gibi Avrupa mecmualarından hiç eksik olmadığı hâlde fiyatı ağır değildir. Alınacak ve okunacak bir mecmuadır.*”⁴⁷

Azerbaycan matbuatının önemli isimlerinden Celal Ünsi'nin *Malûmât*'a gönderdiği bir mektuba göre⁴⁸ Rusya'da yayımlanan sekiz gazete “yekzeban” olarak *Malûmât* hakkında “medh ü sitayiş ve tebrik ü takdiri hâvî” mütaalaatta bulunmuşlardır. “Lisan-aşına” vukuf sahibi kişiler tarafından tetkik edilen *Malûmât*, gerek görselliği gerek içeriği bakımından övülmüştür. Celal Ünsi'nin bir kısmını tercüme ettiği bu yazılardan anlaşıldığına göre Rus matbuatının *Malûmât*'a bu kadar ilgi göstermesinin temel sebebi, *Malûmât*'ın 38. sayısında Rusyadaki resmî taç giyme töreni münasebetiyle Rus imparator

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kumsar, *a.g.t.*, 391-409.; Nazım Hikmet Polat, “Musavver Malûmât ve Osmanlı Dışındaki Türklük”, *II. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi Yayınları, Almaata 2015, C. I, s. 347-351.

⁴⁷ İsmail Gaspıralı, “Maişet-i Memalik-i İslamiye”, *Tercüman*, Sayı 29, 1313/1897, s. 87.

⁴⁸ Celal Ünsi, “Varaka-i Mahsusa”, *Malûmât*, Sayı 46, 1312/1896, s. 1023-1024.

ve imparatoriçesi ile Rusya hakkında bol miktarda görsel ve bilgi yayımlamasıdır.

Baba Tahir'in gazete ve dergilerinde kendi adıyla yayımladığı yazı oldukça azdır. Bunların da büyük çoğunluğu tebrik ya da teşekkür mahiyetindedir. Baba Tahir'in üslup ve birikimini anlayabileceğimiz nitelikte ancak birkaç yazısı vardır. Bunlardan birisine haftalık *Malûmât*'ın 382. sayısında rastlanır. Bu yazıda *İkdam* gazetesi sahibi Ahmet Cevdet [Oran]'a dönük sert bir eleştirisi vardır. Eleştirinin temel nedeni Baba Tahir'in Hamidiye Etfal Hastanesi ziyaretinin *İkdam*'da haber olarak yer almamasıdır. Gazetecilik mesleğinin önemi hakkında birtakım sözler söylenerek başlanan yazıda üslup gittikçe sertleşir. Yazının bir yerinde, bu ziyaretin haber yapılmaması memlekette yapılan iyi hizmetlerin önemsenmemesiyle özdeşleştirilir ve muhataba "hain" damgası vurulur: "*Gazetecilik böyle olmaz. Gazetecilik gibi pak vicdan olanların yaşayabileceği bir sanat-ı mübecceleğe garaz ve ivaz karıştırırsa ona hiyanet ve onun fail ü sahibine hain denir.*"⁴⁹ Baba Tahir, kişisel bir meseleyi genelleştirerek *İkdam* sahibini bir nankörlük içindeymiş gibi takdim etmesi karakteri hakkında bir fikir vermektedir. Şu cümlelerde Baba Tahir'in kurnazlığını daha belirgin biçimde ortaya çıkar:

*"Sahib-i İkdam gazete satışına kalsa kuvvet-i la-yemut geçinebilir mi? Terakki ve idame-i hayat-ı matbuat için hazine-i devletten hepimize ayrı ayrı caizeler, mahsusat verilmiyor mu? Başlı başına birer gazete sahibi olduğumuz zaman bir hiçlikten bizi bu mertebeye çıkaran âtîfet-i celile-i hazret-i padişahinin yine bu mülkün en mübrem ihtiyacat-ı medeniyesinden birini (Etfal Hastanesi) maaziyyetin temin etmiş olmasına karşı benim arz-ı tahmîdat-ı ubudiyetkâranem İkdam için vesile-i sitayiş ve şükran olamaz mıydı? Lakin hep bunları takdir etmek hakk-ı nan u nimeti bilmeye mütevakkıftır. Nimetşinaslık ise fazilet değil vazifedir."*⁵⁰

Yazının nispeten daha büyük harflerle yazılmış son satırları açık bir tehdit içermektedir: "*İnsan yediği nimetin hakkını bilmeli, nankör olmamalı, zira nankör olanın gözünü Allah kör eder.*"⁵¹

⁴⁹ Mehmet Tahir, "Sahib-i İmtiyaz-ı İkdam ve Gazetecilik", Sayı 382, *Malûmât*, 1318/1902, s. 3386.

⁵⁰ Mehmet Tahir, *a.g.m.*, s. 3386.

⁵¹ Mehmet Tahir, *a.g.m.*, s. 3387.

IV. USÛLSÜZLÜKLERİ

1831 yılında devlet tarafından basılan ilk Türkçe gazete *Takvim-i Vekayi* ile başlayan Türk basın tarihi 1860'ta Agâh Efendi'nin çıkardığı ilk özel gazete olan *Tercüman-ı Ahval*'den sonra ciddi bir ivme kazanır. Alpay Kabacalı'nın aktardığına göre II. Abdülhamid iktidarının ilk yılına (1876) gelindiğinde İstanbul'da yayımlanan gazete sayısı 47'yi bulur.⁵² Bu sayısal artışa paralel olarak birtakım usûlsüzlükler ve gazetecilik etiği ile bağdaşmayan olaylar da yoğunlaşmaya başlar.

Baba Tahir, birçok kalem erbabını matbuat dünyasına kazandırmak,⁵³ çıkardığı yayımlarla kültür hayatımıza katkıda bulunmak gibi önemli hizmetlerde bulunmakla birlikte yayıncılık ahlakı bakımından son derece olumsuz bir figürdür. Daha evvel sözünü ettiğimiz sahte berat ve nişan dağıtmak dışında jurnalcilik, şantaj ve sahibinden izinsiz eser yayımlamak gibi birçok usûlsüzlükleri vardır. Baba Tahir jurnalcilik konusunda o kadar meşhur olmuştur ki matbuat âlemindeki her türlü jurnalde ilk şüphelenilen kişi o olur. Bunların bir kısmının bütünüyle vehim ürünü olması da kuvvetle muhtemeldir. Sözelimi Hüseyin Cahid ve arkadaşlarının çıkarmak istedikleri *Yeni Mecmua*, bir jurnal nedeniyle ilk sayısını çıkaramadan yasaklanır. Hüseyin Cahid ve arkadaşları bu jurnalın Baba Tahir tarafından yapıldığına inanmaktadır. Ancak kısa süre sonra jurnalın Baba Tahir'e ait olmadığını anlaşılr.⁵⁴

⁵² Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul 2000, s. 79.

⁵³ Bu isimler arasında bilhassa Ahmet Rasim dikkat çekicidir. Hatıralarında gazeteciliğe Baba Tahir'in delaletiyle girdiğini şöyle anlatır: "Gazetecilik denilen ve bizde genel olarak matbuat manasını içine alan âleme ilk defa dâhil olduğum yer, Ceride-i Havadis'in yazı heyeti idi. Buraya meşhur Baba Tahir'in delaletiyle girdim. Baba, o esnada pek genç, uzunca, zayıftan hallice, beyaz siması üzerinde iki kalın siyah kaş ile iki kara göz çekilmiş, ilk karşılaşmada kendini sevdirecek tesirli konuşmaya sahipti. O sırada *Bahar* isminde bir mecmua çıkarmak teşebbüsünde bulunuyor hatta eski maarif nazırı merhum Kemal Paşa ile Rezaizade Ekrem, *Tarık*'in Başmuharriri Said Beylerden birer eser koparmış, sevinip duruyordu." Ahmed Rasim, *Muharrir Şair Edip*, Haz.: Kâzım Yetiş, Tercüman Yayınları, İstanbul 1980. s. 87-88.

⁵⁴ Hüseyin Cahid Yalçın, *Edebiyat Anıları*, haz. Rauf Mutluay, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010, s. 91.

Tahir'ul Mevlevî'nin ortak olduğu *Resimli Gazete*'nin kapatılması olayında Baba Tahir'in jurnali etkili olmuştur.⁵⁵ Üstelik bu jurnal öylesine profesyonelce yapılmıştır ki padişahın buna kayıtsız kalması imkânsızdır. II. Abdülhamid, kardeşi Mehmed Reşat Efendi'nin Mevlevî muhibbi olması nedeniyle Mevlevîlere karşı daima şüphe ile yaklaşmıştır. Bahsi geçen jurnalde *Resimli Gazete*'yi çıkaran Tahir'ul Mevlevî'nin de bu tarikatla ilişkisi öne sürülerek veliahd için propaganda yapacağı iddia edilmiştir. Baba Tahir, jurnal konusunda o kadar ileri gitmiştir ki Ahmed Rasim'le çok yakın ilişkileri olmasına rağmen onun ağzından bile jurnal uydurmuştur. Bu olay, Ahmed Rasim'in *Malûmât*'tan ayrılıp *İkdam*'a geçmesine neden olur.⁵⁶ *Servet-i Fünûn*'un sonu da yine Baba Tahir'in bir jurnaliyle olur. 1901 yılında Hüseyin Cahid'in Fransızcadan tercüme ederek yayımladığı "Edebiyat ve Hukuk" isimli makale nedeniyle Doktor M...m ve Baba Tahir tarafından saraya jurnallenmiş ve bunun neticesinde dergi 539. sayısında tatil edilmiştir. *Servet-i Fünûn*'un bu kapanışı aynı zamanda dergi etrafında oluşan edebî topluluğun da sonu olmuştur.⁵⁷ Baba Tahir, jurnalcilikte sembol bir isim olmakla birlikte aynı dönemde matbuat jurnalciliğinde Baba Tahir'i aratmayacak isimlerin olduğunu da unutmamak gerekir. Gazete patronlarının büyük bir kısmı, tüccar zihniyetine sahip kişilerdir. Rakiplerini gözden düşürmek için sıklıkla bu tip jurnalcilik faaliyetlerine girişirler. Bu anlamda *Sabah* gazetesi sahibi Mihran Efendi'nin önemli bir jurnalcisi olduğunu hatta Baba Tahir'i şiddetle eleştiren Ahmet İhsan Tokgöz'ün de jurnalleri bulunduğunu hatırlamak gerekir.⁵⁸

Baba Tahir'in yayın hırsızlığı, en çok eleştirilen yönlerinden birisidir. Bu konuda en iyi bilinen örnek Recaizade Mahmut Ekrem'in *Şemsa* isimli hikâyesini izinsiz olarak yayımlamasıdır. Bu olay, *Malûmât* ile *Servet-i Fünun* yazarları arasındaki abes muktebes tartışmasının devam ettiği bir döneme denk gelmiş ve taraflar arasında ilişkinin bütün bütün kopmasına neden

⁵⁵ Tahirü'l-Mevlevî, *a.g.e.* s. 25.

⁵⁶ Süleyman Kani İrtem, *Abdülhamid Devrinde Hafiyelik ve Sansür*, Temel Yayınları, İstanbul 1999, s. 62-63.

⁵⁷ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.e.*, s. 139-141.

⁵⁸ Asaf Tugay, *a.g.e.*, s. 23.; 138-140. Ahmet İhsan'ın Abdülhamid döneminde Tahsin Paşa'ya bağlı jurnalciler grubundan olduğu hakkında ayrıca bkz.: İlnur Haydaroğlu, "II. Abdülhamit'in Hafiye Teşkilatı Hakkında Bir Risale II. Kısım", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 30, 1998, s.167.

olduğu gibi *Servet-i Fünûn*'un bir edebî topluluk olarak teşekkülünü sağlamıştır. Konu hakkındaki ilk yazı, Rezaizade M. Ekrem'in *Servet-i Fünûn*'un 248. sayısında yayımladığı bir mektuptur. “Malum-ı vâlâlarıdır ki gazetelerin birer türlü meslekleri olmak iktiza ettiği gibi birer güne de ahlakları bulunmak tabiidir.” cümlesiyle başlayan mektupta eserinin *Malûmât* tarafından izinsiz neşredilmesinden duyduğu rahatsızlığı ifade edip *Malûmât*'ı dolaylı olarak ahlaksızlıkla suçlar. Aynı yazıda hiçbir mecburiyeti olmadığı hâlde eserini tanıttığı için *Servet-i Fünûn*'a teşekkür eder. *Servet-i Fünûn* idaresi de rakibine karşı yapılmış bu suçlamadan memnun olmuş ki mektubun hemen altına yaptıkları uzunca yorumu şu sözlerle bitirmişlerdir: “Ümit eyleriz ki *Malûmât* muharrirleri kavaid-i hududaya dair bundan sonra daha ziyade malûmât edinmeye çalışsınlar.”⁵⁹ *İlave-i Malûmât*'ta yayımlanan “Teessür ve Teessüf” başlıklı yazı, bu mektuba bir cevap niteliği taşır. Ekrem Bey'e karşı son derece saygılı ve sitayişkâr ifadelerle başlayan yazıda *Malûmât* hatasını kabul etmekle birlikte Ekrem Bey'in kendi büyüklüğüne yakışmayan birtakım ifadeler kullanmasından duyduğu üzüntüyü belirtir. Ayrıca *Servet-i Fünûn*'un bu işe karışmasını eleştirir.⁶⁰ Bundan sonra yayımlanan yazılar dikkatle incelendiğinde meselenin bir yazı intihalinden çok daha derinlerde olduğu görülecektir. Ekrem, *Servet-i Fünûn*'a gönderdiği ikinci mektupta yazı intihalinden duyduğu rahatsızlığı tekrar gündeme getirmekle birlikte Baba Tahir'in annesinin, oğlu Emced'e bakıcılık yapan bir kişi olduğunu, bu nedenle geçmişe bakarak haddini bilmesi gerektiğini söyler. Ayrıca “*on üç on dört sene evvelden yirmi beş sene gerilere doğru mümkünse irca-ı nazar etsin... Yirmi beş senenin kendisiyle vicdanı arasına çekmiş olacağı perdeleri kabil ise birer birer kaldırsın.*”⁶¹ şeklinde sözlerle tanışıklığın çok eskilere gittiğini ve Baba Tahir'in kendisine karşı “had bilir” olmasını gerektirecek birtakım sebepler olduğunu hissettirir. Bu tanışıklığın mahiyetinin ne olduğu Baba Tahir'in “had bilir” olmasını gerektirecek sebeplerin neler olduğu belirtilmez. Ekrem, bu yazıyı yazmakla da kalmayıp *Malûmât*'ı Maarif Nezareti'ne şikâyet eder. Bu şikâyet neticesinde *Malûmât*'ın 26. ve 27. sayılarının toplatılır. Ancak Baba Tahir işin peşini bırakmaz. 28. sayıda

⁵⁹ Rezaizade Mahmut Ekrem, “Servet-i Fünûn Gazetesi Muharriri Beyefendiye”, *Servet-i Fünûn*, Sayı 248, 1311/1895, s. 210.

⁶⁰ İmzasız, “Teessür ve Teessüf” *İlave-i Malûmât*, Sayı 26, 1311/1895, s. 10.

⁶¹ Rezaizade Mahmut Ekrem, “Servet-i Fünûn Gazetesi Muharriri Beyefendiye”, *Servet-i Fünûn*, Sayı 250, 1311/1895, s. 242.

yayımladığı bir yazı ile hem derginin toplatılması safahatını anlatır hem de Ekrem'in iddialarına cevap verir.⁶² Bu yazıdan öğrendiğimize göre Ahmet İhsan Tokgöz, henüz *Malûmât*'ın yeni neşre başlayacağı sırada “*bir makam-ı âliye müracaat ederek güya nail olamadığı ve Malûmât'ın mazhar görüldüğü teshilatın kendine inayet buyurulmasını istirham eylemiş*”tir. İkinci bir şikâyeti üzerine de *Malûmât Gazetesi* terkiibinden “gazete” kelimesini çıkarttırmaya muvaffak olmuştur. Daha evvel ifade ettiğimiz patronlar arası çekişmeyi burada daha net görebilmekteyiz. Ahmed İhsan'ın hatıralarında ve çeşitli yazılarında Baba Tahir'i jurnalcilikle suçlarken kendisinin de benzer bir tavır içinde olması dikkat çekicidir. Yine aynı yazıda Baba Tahir, derginin toplatılması meselesinde yetkililerin keyfi davrandığından şikâyet eder. Matbuat Nizamnamesine aykırı herhangi bir fiil yokken derginin toplatılmasını Rezaizade Mahmut Ekrem'in devlet katında himaye edildiğine bir işaret olarak yorumlar. Durumun çözümü için gittiği Maarif Nazırı Zühdü Paşa'nın da “Çık dışarı terbiyesiz!” gibi laflar ederek kendisine kaba davrandığını ifade eder. Annesinin Ekrem Bey tarafından gündeme getirilmesine ise şu sözlerle karşılık verir:

“...Emced merhum gibi hâl ve hayatı erbab-ı insaniyet için bir dâğ-ı derun olan mahdumlarını irza'a hizmet eden bir kadını para ile besledim vadisinde teşhir eylediler. Kendilerinin tavşif buyurdıkları gibi Emced, lisan ve el ve ayakta mahrumiyetle beraber hakikaten muhtacı şefkat bir ucube-i hilkat olduğundan biçare kadın kendi evladını terk ve hakkında her türlü muamelat-ı maderaneyi ibzal ederek senelerce omzunda taşıdığı hâlde Ekrem Beyefendi hazretleri serapa alude-i tariz olan iltifatname-i sânilerinde insaniyetli bir kadın diyerek sanat-ı tezada bir ikinci misal daha iraesine himmet etmişlerdir.”⁶³

Aynı yazıda dergilerin incelenmesinden sorumlu olan komisyonun nasıl işlediğine dair ayrıntılı bilgiler vardır. Komisyonda işlerin nasıl yavaş ve keyfi yürüdüğü örneklerle anlatılır. Mehmed Tahir, yazısının sonunda okurlarına Anadolu Demiryolu Nakliyat İdarehanesi adı altında bir nakliye şirketi kurduğunu ve Mısır'da *Malûmât* ismiyle dört dilde yayımlanmak üzere bir gazete neşrine izin aldığını müjdelar. Fakat bu yazıyı yazdıktan dört gün sonra gazete tatil edilir. Baba Tahir'in bir şirket kurduğunu söylediği, gazetesini dört dilde yayımlamak üzere izin aldığı dönemde gazetesinin

⁶² Mehmed Tahir, “Ekrem Beyefendi ve Malumât -Tarihçe-i Münakaşat-”, *Malûmât*, Sayı 28, 1311/1895, s. 627-632.

⁶³ Mehmed Tahir, *a.g.m.*, s. 628.

kapatılması ilginç bir durumdur. Bu durumun akla gelen tek mantıklı izahı vardır: Baba Tahir, *Malûmât*'ın gerekliliğini nasıl saraya kabul ettirmişse Servet-i Fünûncular da bir an evvel susturulması gerektiğini devlet kademesindeki etkili isimlere kabul ettirmişlerdir.⁶⁴ Zühdü Paşa'nın "Çık dışarı terbiyesiz!" gibi birtakım sözlerle Baba Tahir'i azarlaması da bu düşüncemizin bir kanıtı olarak okunabilir. Bu kapatılmanın Baba Tahir'e maliyeti 29. sayının iki hafta gecikmeli olarak yayımlanmasıdır. Gazete yeniden neşriyata başladığında da bahsi geçen bürokratik yapı, birtakım kısıtlama ve engellemeler yapmaktan geri durmaz. Padişah, derginin kemâkâne (eskiden olduğu gibi) çıkışına onay verdiği hâlde Encümen-i Teftiş ve Muayene resim basımı konusunda kısıtlama yapmaya çalışır.⁶⁵ Bunun üzerine Baba Tahir, *Mektep* mecmuasında bu kısıtlamayı yapanları padişaha şikâyet eder tarzda bir yazı yazar.⁶⁶

Şemsa hikâyesinin izinsiz yayımlanması dışında Baba Tahir'in çıkardığı gazete ve dergilerde hemen her sayıda bir intihal tartışması yaşanır. Üstelik bu sefer, *Şemsa* hikâyesini izinsiz yayımlamaktan doğan bir parça pişmanlık ve üzüntü de ortadan kalkmış yapılan işin meşruiyetini savunmaya başlamışlardır. Sözgelimi *İrtika* mecmuası, *Terakki*'de çıkan şüirleri izinsiz yayımlaması hakkında yapılan suçlamaya karşı "sirkat" ile "nakl-i âsâr" arasında

⁶⁴ Zühdü Paşa'nın padişah iradesine rağmen keyfi davrandığı işleri ağırından aldığı tek olay bu değildir. Daha evvel de padişahın okullarda Arapça ve Acemce kelimelerden büyük ölçüde arınmış sade bir dil öğretilmesi konusundaki tamimi, dilin sadeleşmesi ve lisan ıslahı için bir cemiyet kurulması yolunda çalışmalar yapılması, halk dilindeki Türkçe kelimelerin derlenmesi yönündeki talimatları konusunda ağır davrandığı bilinmektedir. Hiçbir teşkilatlanma ve programa ihtiyaç duymadan olduğu gibi vilayetlere gönderdiği tamimden cevap alamamasından hareketle bu taleplerin uygulanabilir şeyler olmadığına inanıldığı ve çoğunlukla ehemmiyet verilmediği sonucunu çıkarmıştır. Nihad Sami Banarlı, *Türkçenin Sırları*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1977, s. 205-216.

⁶⁵ Mehmed Tahir, "Arz-ı Şükran ve Mahmidet", *Malûmât*, Sayı 29, 1311/1895, s. 635-637.

⁶⁶ Mehmed Tahir, "Mektep Gazetesi Sahib-i İmtiyazı Efendiye", *Mektep*, Sayı 20, 1311/1895, s. 305. Mektep mecmuasının bir sonraki sayısında derginin sahibi Karabet Efendi, bu mektubun kendi dergisinde yayımlanmasından dolayı çok üzgün olduğunu, mektubun kendi bilgisi dışında yayımlandığını ve üstelik mektuptaki iddiaların da yalan olduğunu söyler. Karabet'in dediğine göre *Malûmât*'ın resim basma ruhsatı yoktur. Encümen-i Teftiş ve Muayene ise bu ruhsatı almasını istemektedir. Karabet, "Beyan-ı Hâl", *Mektep*, Sayı 21, 1311/1895, s. 321. Karabet'in bu yazıdan haberinin olmadığını söylemesi çok gerçekçi görünmemektedir. Karabet Efendi'nin tavrındaki bu değişikliğin temel nedeni muhtemelen Servet-i Fünûncuların 21. sayıdan itibaren *Mektep* dergisinde daha etkin olmalarıdır.

farklar olduğunu, kendilerinin “nakl-i âsâr” yaptıklarını, Osmanlıda “Mülkiyet-i Edebiye” kanunu olmadığı için de yaptıklarının suç sayılamayacağı yönünde ilginç bir savunma yapar. *Malûmât* mecmuasında yayımlanan bir makalede ise “mülkiyet-i edebiyeye” kanununa karşı çıkılarak edebiyat ve sanat eserlerinin korunmasıyla ilgili olarak yapılacak kongreden Doğu ülkelerinin muaf tutulması yönünde fikirler öne sürülmüştür.⁶⁷

Hüseyin Cahid, “Hayat-ı Matbuat” başlığı altında yayımladığı yazılarında sık sık Baba Tahir’le ilişkili mecmuaların yayın hırsızlığını dile getirmek zorunda kalır:

*“Malûmât, İrtika ve emsali gazeteler bir taraftan Servet-i Fünûn ve üdeba-yı cedide ile istihza ederken diğer taraftan eserlerini nakilden geri kalmıyorlardı. Temiz bir risale tarafından vuku bulacak bilaistizan nakl-i âsâr keyfiyetine ses çıkarılmayabilirdi. Fakat Malûmât sütunlarında imzalarımızın görülmesi büyük bir leke gibi geldiğinden buna itirazdan bir an hâlî kalmadım.”*⁶⁸

Bütün ikazlara rağmen Baba Tahir’in mecmuaları bu tip faaliyetlerinden vazgeçmezler. Hüseyin Cahid çaresiz biçimde her hafta “Hayat-ı Matbuat makalelerinin altında “âsâr-ı magsubeyi” (çalıntı eserleri) ilan eder.⁶⁹

Baba Tahir’in usûlsüzlüklerine bir başka örnek devlet için yaptığı işlerden fahiş ücretler almasıdır. Normalde devlet işleri, devletin resmî matbaası olan Matbaa-i Amire’de yapılmaktadır. Fakat 1901’de Matbaa-i Amire kapatıldığı için resmî basım işleri özel sektöre ihale edilmeye başlanmıştır. Baba Tahir’in bu kapsamda ne kadar ihale aldığını bilmiyoruz. Fakat Ahmet İhsan’ın hatıralarından öğrendiğimize göre Baba Tahir, bu işleri olması gerekenden çok daha yüksek ücretler karşılığında yapar. 1903’te yapılan nüfus sayımı için tezkere (kimlik belgesi) basım işi Said Paşa döneminde Baba Tahir’e verilir. Ahmet İhsan, dilekçeler yazarak çok daha ucuz fiyata bu işi yapacağını bildirirse de dilekçelerine cevap alamaz. Tam bu sırada Avlonyalı Ferid Paşa sadrazam olunca Ahmet İhsan’ın yüzde kırk indirimle işi yapacağını vaad etmesi devlet katında karşılık bulur.⁷⁰ Baba Tahir’in

⁶⁷ İsmail Alper Kumsar, “Servet-i Fünûn’a Muhalif Bir Süreli Yayın: İrtika”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 38, 2015, s. 179-200.

⁶⁸ Hüseyin Cahid Yalçın, *Kavgalarım*, Tanin Matbaası, 1326/1910, s. 326.

⁶⁹ Hüseyin Cahid Yalçın, *a.g.e.*, 326-333.

⁷⁰ Ahmet İhsan Tokgöz, *a.g.e.*, 159-161.

matbuat hayatımızdaki ilk şantajcı olduğu yönündeki bilgiler de dikkat çekicidir. Kadıköy Su Şirketi'nden bir nevi haraç mahiyetinde aldığı para, şirket yönetimi değişince yeni yönetim tarafından kesilir. Yeni yönetimden parayı alamayan Baba Tahir, Kadıköy Su Şirketi'ne ait havuzlara domuz düştüğü iddiasını gazetesinde yayımlar. Su şirketi, Baba Tahir'le anlaşmaya mecbur kalır. Şirket'le anlaşmayı sağlayan Baba Tahir, gazetenin ertesi günkü sayısında domuzun havuzların yakınında bir yerde ölü olarak bulunduğunu ilan eder.⁷¹

V. Sonuç

İstanbul'da yaklaşık yüz matbaanın olduğu bir dönemde oldukça görkemli bir matbaa sahibi olmak, altı adet süreli yayın çıkarmak, doksan beş kitap yayımlamak azımsanacak bir iş değildir. Bu anlamda Baba Tahir'in başarılı bir iş adamı olduğunu söyleyebiliriz. Tabii bu başarıda saraydan aldığı desteğin payını da unutmamak gerekir. Fakat bu destek tesadüfen elde edilmiş değildir. Öyle sanıyoruz ki “yürekli, sesi yüksek, sözü dik, pervasız, umursamaz” bir kişilik olması bu desteği elde etmesindeki en önemli etkenlerdir. Bahsi geçen özellikleri sayesinde saraydan aldığı destek, birtakım usulsüzlükler konusunda cesur davranmasının da yolunu açmıştır. Ancak onun hayatı ve yaptıklarını kimi zaman abartılı biçimde gündeme getirerek sanki tek olumsuz figür oymuş gibi gösterilmesi çok insafsız bir yaklaşım değildir. Devlet katında kendisine dayanak bulan hemen her gazete patronu, bu gücü muhaliflerinin aleyhine kullanmaya çalışmıştır. Zira Baba Tahir'in padişah katında bulduğu desteği, en güçlü rakibi olan Ahmet İhsan bürokraside bulur. Tüm devlet ricalinin belli bir kişiye karşı müsamahalı yaklaşmamış olmasının olumlu bir sonucu olduğunu da söyleyebiliriz. Bu durum farklı seslerin temsilini sağlamıştır. Dönemin gazete ve mecmuaları her ne kadar “siyasetten maada her şey”den söz eden tek tip süreli yayınlar olarak görülse de kişisel ve edebî birtakım tartışmaların arkasında büyük bir zihniyet çatışmasının yaşandığını hissetmemek de mümkün değildir.

Patronlar arasındaki rekabetin ve kişisel birtakım problemlerin iki farklı edebî anlayışın şekillenmesine hizmette bulunduğu gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda edebî ayrışmaların bütünüyle edebiyata ait ölçütlerin yönlendirmesiyle gerçekleşmediğini de bu vesileyle hatırlamak

⁷¹ Süleyman Kani İrtem, *a.g.e.*, s. 240.

gerekir. *Servet-i Fünûn* ve *Malûmât* yazarları arasında edebî meselelere bakış noktasında elbette birtakım farklılıklar vardır. Ancak bu farklılıkların ortaya çıkışı, şair ve yazarların kendi mizaç ve edebî anlayışlarına uygun bir vasat bulabilmeleri iki patron arasındaki ticari çekişmenin oluşturduğu zemin üzerinde şekillenmiştir. Baba Tahir hakkında zamanla ortaya çıkması muhtemel belgeler ve bilgiler ışığında meselenin daha serinkanlı biçimde değerlendirileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Ahmed Rasim, “Matbuata Dair Birkaç Hatıra Daha”, *Vakit*, 24 Mart 1921, s. 2.
- Ahmed Rasim, *Muharrir Şair Edip*, Haz.: Kâzım Yetiş, Tercüman Yayınları, İstanbul 1980.
- ALUS, Sermet Muhtar, “Mecidiyeli Manyo,” *Aydede*, 25 Eylül 1948.
- ANDI, Mehmet Fatih, *Edebiyat Araştırmaları 1*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000.
- ARTUK, İbrahim, “Nişan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, 2007, s.154-156.
- AYNUR, Hatice, “Malûmâtçı Mehmet Tahir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, 2003, s. 545-546.
- BANARLI, Nihad Sami, *Türkçenin Sırları*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1977.
- Celal Ünsi, “Varaka-i Mahsusa”, *Malûmât*, Sayı 46, 1312/1896, s. 1023-1024.
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman, *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar*, Hür Türkiye Dergisi Yayınları, İstanbul 1962.
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman, *Basın Tarihimizde Parazitler*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1967.
- DEMİREL, Fatmagül, *II. Abdülhamid Döneminde Sansür*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2007.
- DERİNGİL, Selim, *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji -II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)- Çev.: Gül Çağalı Güven, Doğan Kitap, İstanbul 2014.*
- HAYDAROĞLU, İlknur, “II. Abdülhamit'in Hafiyeye Teşkilatı Hakkında Bir Risale II. Kısım”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 30, 1998, s. 135-173.

- HİSAR, Abdülhak Şinasi, *Geçmiş Zaman Fıkraları*, Varlık Yayınları, İstanbul 1971.
- İmzasız, “Teessür ve Teessüf”, *İlave-i Malûmât*, Sayı 26, 1311/1895, s. 10.
- İRTEM, Süleyman Kani, *Abdülhamid Devrinde Hafiyelik ve Sansür*, Temel Yayınları, İstanbul 1999.
- İsmail Gaspıralı, “Maişet-i Memalik-i İslamiye”, *Tercüman*, Sayı 29, 1313/1897, s. 85-87.
- İZBUDAK, Veled Çelebi, *Tekkeden Meclise -Sıradışı Bir Çelebinin Hatıraları-*, Haz.: Yakup Şafak, Yusuf Öz, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.
- KABACALI, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul 2000.
- Karabet, “Beyan-ı Hâl”, *Mektep*, Sayı 21, 1311/1895, s. 321.
- KOÇU, Reşat Ekrem, “Arif Efendi (Mehmed)”, *İstanbul Ansiklopedisi*, Aşirefendi Kütüphanesi, C.2, 1959, s. 1000-1003.
- KUMSAR, İsmail Alper, “Servet-i Fünûn’a Muhalif Bir Süreli Yayın: İrtika”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 38, 2015, s. 179-200.
- KUMSAR, İsmail Alper, *Malûmât Hareketi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2016.
- Mehmed Tahir, “Ekrem Beyefendi ve Malumât -Tarihçe-i Münakaşat-”, *Malûmât*, Sayı 28, 1311/1895, s. 627-632.
- Mehmed Tahir, “Arz-ı Şükran ve Mahmidet”, *Malûmât*, Sayı 29, 1311/1895, s. 635-637.
- Mehmed Tahir, “Mektep Gazetesi Sahib-i İmtiyazı Efendiye”, *Mektep*, Sayı 20, 1311/1895, s. 305.
- Mehmet Tahir, “Sahib-i İmtiyaz-ı İkdâm ve Gazetecilik”, Sayı 382, *Malûmât*, 1318/1902, s. 3386.
- POLAT, Nazım Hikmet, *Tanzimat Sonrası Türk Kültür Hayatından Yansımalar*, Kurgan Yayınları, Ankara 2012.
- POLAT, Nazım Hikmet, “Musavver Malûmât ve Osmanlı Dışındaki Türklük”, *II. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi Yayınları, Almaata 2015, C. I, s. 347-351.
- RAMBER, Lui, *Abdülhamit Dönemine Ait Gizli Notlar*, Çev. Mehmet Gayur Bleda, Ark Kitapları, İstanbul 2011.

- Recaizade Mahmut Ekrem, “Servet-i Fünûn Gazetesi Muharriri Beyefendiye”, *Servet-i Fünûn*, Sayı 248, 1311/1895, s. 210.
- Recaizade Mahmut Ekrem, “Servet-i Fünûn Gazetesi Muharriri Beyefendiye”, *Servet-i Fünûn*, Sayı 250, 1311/1895, s. 242.
- SARAÇOĞLU, Cemalettin, “Süpürge Düşmanı Emektar Bir Gazeteci Vartan Efendi ve Baba Tahir Bey”, *Yirminci Asır*, 8 Kasım 1956.
- Tahirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım -İstiklal Mahkemesi Hatıraları-*, Haz.: Nurcan Boşdurmaz, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2012.
- TOKGÖZ, Ahmet İhsan, “Osmanlı Matbuatı: Malûmâtçı Baba Tâhir”, *Servet-i Fünûn*, Sayı 1081, 1912, s. 338-340.
- TOKGÖZ, Ahmet İhsan, *Matbuat Hatıralarım 1888-1914*, Haz.: Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2012.
- TUGAY, Asaf, *İbret 1*, Okat Yayınları, İstanbul 1961.
- TUGAY, Asaf, *İbret 2*, Yörük Matbaası ve Yayınevi, İstanbul 1962.
- UÇMAN, Abdullah, “Dergiler Arasında: Dergâh, Hayat, Ma'lûmât ve Bilgi Mecmuaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Sayı 7, 2006, s. 519-532.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziya *Kırk Yıl*, Haz.: Şemsettin Kutlu, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1987.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziya, “Nasıl Yazılırdı?”, *Cumhuriyet*, 3 Haziran 1935, s. 2.
- YÜCEBAŞ, Hilmi, *Şair Eşref -Bütün Şiirleri ve Seksen Yıllık Hatıraları-*, Gül Matbaası, İstanbul 1978.
- YALÇIN, Hüseyin Cahid, *Edebiyat Amları*, Haz.: Rauf Mutluay, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010.
- YALÇIN, Hüseyin Cahid, *Kavgalarım*, Tanin Matbaası, İstanbul 1326/1910.

ARŞİV BELGELERİ

- BOA (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi)
- BOA. BEO (Babıali Evrak Odası)
- BOA. DH. EUM. THR. (Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umûmiye Tahrirat Kalemi)
- BOA. HR. SYS. (Hariciye Nezareti Siyasi Kısım)
- BOA. İ. HUS. (İrade-i Hususi)
- BOA. Y. A. HUS. (Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı)

Ek-1: Baba Tahir ve beraberindekilerin sahte berat tanzim etmeleri ve Fransızca Servet gazetesinde tevcihat yayımlamaları ile ilgili olarak yapılacak yargılamanın ceza kanunundaki ilgili maddesini ve niteliğini işaret eden, bundan sonra böyle sahtekârlıklar yapılmaması için alınması gerekli tedbirlerden söz eden müzekkere

BEO 2285/171321 Sadâret-i Uzmâ Mektûbî Kalemi

Târih-i tesvidi: 15 Zilkâde sene 321/19 Şubat sene< 319

Divân-ı Hümâyûn ve Teşrifât Kalemlerine Müzekkere

Sahte nişân berâtları tanzim ve imlâ ve icâbet-i tevzi ve i'tâ etmiş bunu tevcihât sırasında Fransızca Servet gazetesine yazdırmış olan muharrerü'l-esâmî kesândan dâire-i zabtiyede müteşekkil hey'et tarafından icrâ kılınan tahkikat ve isticvâbât neticesinde bu harekete mücâseretleri tahakkuk edenlerin fiilleri kânûn-ı cezânın on seneden aşığı olmamak üzere kürek veya kalebentliği mutazammın olan yüz kırk sekizinci maddesine muvafik olduğunu ve bunlar haklarında mevcûd olan vesâika nazaran muhâkeme-i adliyece karâr ittihâzı da tabii bulunduğu haller tanzim ve takdim olunan mazbatada gösterilen hüküm alehtlak bilcümle evâmire taklîd ve tağyir edenler haklarında cârî olmak lâzım gelerek hâlbuki rütbe ve nişân tevcih ve i'tâsı ve harb ve sulh i'lânı ve sikkedarî ve kânûna vaz'ı gibi sıf hukûk-ı mukaddese-i saltanât-ı seniyyeden olan husûsât-ı mühimmenin mevâd ve evâmire-i sâireye kabil-i kıyâs olmadığı ve bu cümleden olan nişân i'tâsı ve rütbe tevcihi husûsunda taklîd ve tağyir-i evâmire cür'et edenlerin hukûk-ı mukaddese-i hazret-i pâdişâhiye tecâvüz melanetini irtikâb etmiş oldukları ve hukûk-ı seniyyenin muhâfazası fârizası küçük büyük bilumum teb'a-i şâhâneye âid bir vazîfe-i esâsiye olmasıyla bu yüzden hukûk-ı umûmiyyenin rahnedâr edilmiş bulunduğu nazar-ı i'tibâra alınarak ve izn-i sefine fermânlarından doksan kadârının Fahrî Efendi'nin hânesinde bulunmuş olması ba'zı eşyâ-ı memnûanın nakl ve imrârı ve sâire gibi mahazir-i azîmeyi müstelzim olabileceği nazar-ı dikkate alınır ise bunun da fevkalâde câlib-i nazar-ı dikkat olduğundan keyfiyet ona göre tedkik edilerek mümaileyhim haklarında ne yapmak lâzım geleceği kararlaştırılıp ahkâm-ı kanuniye cihet-i aliyyece i'tâ edilmek üzere bâ-mazbata arz-ı atabe-i ulyâ kılınması ve ba'demâ gerek zâbitaca ve şehre emanetince ve gerek devâir-i âidesince bu gibi şeylerin adem-i tekerrürü zımında takayyüdât îfâ edilmesi ve aks-i hâl mücib-i mes'ûliyet olması ve nişân-ı âlilerden madalyaların berevât-ı âliyyesi için birer koçan yapılmakla beraber bunların münhasıran matba'a-i âmirede tab' ve kâğıtlarının kabil-i taklîd olmayacak sûrette i'mâli ve üzerlerine numro vaz'ı ve berât-ı âlilerden te'sisât-ı askerîye iânesine âit olmak

ve fakat muhârebe esnâsındaki hizmetlerinden dolayı rütbe ve nişân alanlar müstesnâ tutulmak üzere bir miktar akçe ahzolunarak bunun i'tâsından sonra berâtların teşrifâtından dahi tasdîki velhasıl bu husûsun muntazam bir ahvâl altından cereyân etmesi lâzım geleceğinden bu cihetlerin de ariz ve amik müzâkeresiyle kararının dahi derc ve tahrîri şeref-sünûh ve sudûr buyrulan emr-i fermân-ı hümayûn-ı cenâb-ı hilâfet penâhî mantûk-ı münifinden bulunduğunu mübelliğ tezkire-i husûsiye mezkûr mazbata ile beraber meclis-i mahsus-ı vükelâda lede'l-kırâ' kâffe-i me'mûrinin ve teb'a-i şâhânenin akdem vazîfesi hukûk-ı mukaddese-i saltanât-ı seniyyenin mahfûziyeti farîzası bulunduğu müstağni-i arz ve îzâh olduğu halde işbu vazîfe-i celîle-i musadekâta münâfi harekâta cür'etleri anlaşılan Yâver Kolağası Mehmed ve matba'a sâhibi Tâhir Beyler ve Divân-ı Hümayûn Kalemî Ketebesinden Hâcî Tevfik ve Fahreddin Efendiler ile gazete muharrirlerinden Minas(?) Efendi ve Almanyalı Mösyö Kristof(?) ve Kirkor Karakaş ve Avusturya teb'asından Topyas(?) ve Lui ve Jozef Kahana(?) ve Mösyö İskel(?) haklarında kânun-ı cezanın yüz kırk sekizinci maddesi hükmüne tevfikeyen on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten kürek veya kalebentlikle mücâzât edileceği mazbata-i mezkûrede der-meyân olunmuş ise de bunların ef'âl ve vakıasına nazaran haklarında icrâ edilecek mücâzâtın kânûnun bu gibi husûsatta ta'yîn ettiği ahkâm-ı şedîdesine tatbîk ile emsâline ibret-i müessire gösterilmesi lüzumu bedihi ve bu bâbda mehâbet-i efzâ-yı sünûh ve sudûr buyrulan emr ü fermân-ı hümayûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhînin mahza hikmet ve isabet olduğu cihetle mütecasirin-i merkûme haklarında kanûnen ta'yîn-i mücâzât-ı şedîde olunması zımnında sâlifü'l-beyân mazbatanın adliye nezâret-i celîlesine tesyar ve mesâğ-ı kânûnda olduğu üzere muhakemât-ı lâzîmenin alenen icrâ olunmaması izbâr kılınmış olup ba'd-ezîn bu misillü mugayir-i merz-i alî ahvâl vukû'una meydan verilmemek için rütbe ve nişân berât ve ferâmîn-i aliyyesinin tahrîri emrinde takayyüdât-ı vâkı'anın bir kat daha tevsiik ve te'yîdi lâzîmeden olduğundan...

“AN ABDÜLHAMIT II PERIOD JOURNALIST BETWEEN
EXAGGERATION AND REALITY: MEHMED TAHİR”

Abstract

The press life of the Abdülhamid II era unfortunately hasn't been analyzed or comprehended properly yet in terms of press history. The fact that majority of the first sources about the era had been written by opposing intellectuals or ambassadors living in İstanbul makes it difficult or prevents true understanding of the era. These sources, which can be considered as mainly emotional and containing contradictions to some extent, can serve a better understanding only after a critical reading. In particular in the writings about the life of Mehmet Tahir, who has a bad reputation as the first blackmailer of our press history, anyone can sense the writers' endeavors of taking the revenge of the treatment of Abdülhamid to the press. The limited writings about the life of Mehmet Tahir and his activities sometimes contradict with each other and they don't introduce completeness. However Mehmet Tahir's life provides very important data for those who make research about the relation between the press and political power, the nature of blackmails by press, press ethics and the Abdülhamid II era press. In this article by introducing Mehmed Tahir's life, publishing activities and his conception of press ethics, the press life of the Abdülhamid II era is evaluated.

Keywords

Abdülhamid II, Baba Tahir, Malumat, press, press ethics.

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ'NİN YAYIN İLKELERİ

1. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* tarih ve edebiyat alanında yapılan akademik çalışmaların yayımlandığı ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanı, Modern Language Association (MLA), Academic Resource Index indeksleri tarafından taranan, Academic Keys veri tabanları tarafından takip edilen Uluslar arası hakemli, Türkiye'nin ilk sosyal ve beşerî bilimler dergisidir.

2. Makaleler daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış, akademik standartlara uygun ve orijinal olmalıdır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş olan bildiri, başka bir yerde yayımlanmamışsa makale formuna konularak ve bu durum belirtilmek şartıyla kabul edilir.

3. Derginin dili Türkçe'dir. Ancak ana dili Türkçe olmayan araştırmacıların yaygın doğu ve batı dillerinden biriyle hazırladıkları yazılar ve Türk lehçelerinde yazılmış yazılar da yayımlanabilir. Yayımlanacak her yazının başında Türkçe ve İngilizce özet ve bunların yanı sıra Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler verilir. İngilizce özetin başına İngilizce başlık da konmalıdır. Diğer dillerde yayımlanacak makaleler için o dillerde özet ve anahtar kelime eklenebilir. Özetler 150 ile 200'er kelime arasında, anahtar kelimeler ise en fazla 10 kelime olmalıdır.

4. Dergi, Bahar ve Güz döneminde olmak üzere yılda iki kez yayımlanır. Gerekli hallerde Yayın Kurulunun kararıyla Özel Sayı olarak da yayımlanabilir. Bir yazarın bir sayıda birden fazla yazısı yayımlanamaz.

5. Dergi, hakemli bir yayındır. Gönderilen yazılar önce konu, sunuş tarzı ve teknik bakımdan Yayın Kurulunca incelenir. Yayımlanmaya uygun bulunanlar konunun uzmanı iki hakeme gönderilir. Hakem raporlarının olumlu olması hâlinde yayımlanır. Raporlardan birinin olumlu diğerinin olumsuz olması hâlinde ise makale üçüncü bir hakeme gönderilir ve onun kararına göre hareket edilir. Hakemler raporlarında bazı hususların düzeltilmesini istemişlerse düzeltmelerin yapılması için makaleler yazara geri gönderilir. Yazar, hakem kararlarına katılmıyor ise sebebini yazılı olarak açıklamalıdır. Yazıların değerlendirilmesi esnasında gizlilik esastır. Hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara da hakem adı bildirilmez. Raporlar beş yıl süreyle saklı tutulur.

6. Yazılarda Türk Dil Kurumunun imlâ kılavuzuna uyulması tavsiye edilir. Ancak, netice olarak yazılardaki imlâdan yazarlar sorumludur.

7. Yazılar, dergimize www.tkidergisi.com adresinden gönderilmelidir. Yazıda metin okuma varsa, metnin orijinalinin fotokopisi de incelemenin sağlıklı olabilmesi için dosyaya konmalıdır. Aynı durum tercüme için de geçerli olup tercüme metnin orijinali de gönderilmelidir. Zira, tercüme çalışmaları da telif çalışmaları gibi hakem onayına gönderilir.

8. Makalelerin bütününde, (transkripsiyonlu metnin yer aldığı bölümlerin dışında da) -dipnotlar dahil- “DEV-RA” fontu kullanılmalıdır. DEV-RA fontu Yazım ve Yayın İlkeleri bölümünden indirilebilir. Normal metinde 12, dipnotta 9 punto ölçüsü kullanılmalıdır.

9. Yazar adı, başlığın altına yazılmalı; unvanı, görev yeri ve elektronik posta adresi dipnotta (*) işareti ile yazılarak belirtilmelidir. Başlığa konacak dipnotu da (*) işareti ile gösterilmelidir.

10. Kaynak göstermede takip edilecek usuller:

Dergide, klasik dipnot sistemi uygulanmaktadır. Dipnotlar, ilgili kelime veya cümlelerin sonuna rakam konarak sayfa altında verilmektedir.

Kitaplarda: Yazar Adı Soyadı, *Kitap Adı*, Basıldığı yer yıl, sayfa.

Örnek: Amil Çelebioğlu, *Ali Nihad Tarlan*, Ankara 1989, 25.

Birden çok cildi olan eserlerde: Yazar Adı Soyadı, *Kitap Adı*, Basıldığı yer yıl, cilt, sayfa.

Örnek: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşlikatından Kapıkulu Ocakları*, Ankara 1984, II, 154.

Makalelerde: Yazar Adı Soyadı, “Makale Adı”, *Dergi Adı (veya kısaltması)*, cildi / sayısı, Baskı yeri ve yılı, sayfası.

Örnek: M.Orhan Okay, “Duanın Şiiri”, *Türk Dili*, LI/420, Ankara 1986, 504-511.

Yazarsız çalışmalar başlıklarıyla kaynak gösterilirler. Bunun için başlıkta anlamlı kısaltmalar yapılabilir.

Dipnotlarda atıf yapılan eserin ilk geçtiği yerde tam künyesi verilmeli, daha sonraki yerlerde “a.g.e.,” şeklinde; eğer atıf yapılan makale ise “a.g.m.,” olarak kısaltılmalıdır. Yazar adı ve soyadı iptal edilmemelidir.

11. Makale içinde gösterilen başvuru kaynaklarının tümü makalenin sonunda bibliyografya/kaynakçada ilk yazarın soyadına göre alfabetik verilmelidir. Yararlanıldığı halde metinde yer verilmeyen kaynaklar bibliyografyada gösterilmez.

Kaynakçada dipnottan farklı olarak ilk yazarın soyadı başa alınır, yayınevi gösterilmemişse baskı yerinden önce yayınevi gösterilerek yukarıdaki sistem uygulanır.

Çift veya daha çok yazarlı eserlerde ilk yazarın soyadı başa alınarak soyadı, adı yazılır, diğer yazarlarınki adı soyadı sıralamasıyla yazılır.

Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde bu adresler kaynaklar arasında verilmeli ve mutlaka indirme tarihi belirtilmelidir:

<http://www.turkiyat.gazi.edu.tr/turkiyat>(14.10.2006)

12. Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

13. Yazar, ad ve soyadı ile birlikte akademik unvanını ve görev yaptığı kurum adını tam olarak belirtmelidir. Ayrıca, kendisiyle irtibat kurulabilmesi için sitemize üye olmalıdır.

14. Yayımlanacak makalelerde esasa ilişkin olmayan redaksiyon değişiklikleri ve tashihler, dergi Yayın Kurulu ve Anadili Sorumluları tarafından yapılır.
15. Makale, tercüme veya eleştirisi yayımlananlara 1 adet basılı dergi verilir.
16. Gönderilen makalelerin işlemleri www.tkidergisi.com adresinden takip edilebilir.
17. Basılmayan yazılar iade edilmez.

AUTHOR' S GUIDE

1. *The Journal of Turkish Cultural Studies* is the first international social and humanities journal that publishes academic works in the field of history and literature and is scanned by ULAKBIM Database of Social Sciences, Modern Language Association (MLA), Academic Resource Index and followed by Academic Keys database.

2. Submission of an article is taken to imply that it has not been previously published, they should be appropriate to the academic standards and should be original. Parts of an M.A. or a Ph. D. thesis or their abstracts are not published. A paper presented at a scientific meeting can be published in the form of an article if it is not published anywhere else.

3. The language of the Journal is Turkish. However, the articles written in other widespread languages or in one of the Turkish dialects are also welcomed. All contributions should include an abstract in both Turkish and English, and the keywords both in Turkish and English are also required. The English abstract should have an English title, too. For the articles written in other languages, an abstract and keywords in that language should be added. The abstracts should be in 150 - 200 words, and the keywords should not exceed 10.

4. The Journal is published semiannually in autumn and spring. If required, upon the decision of the Editorial Board, a Special Issue can be published additionally. In every issue only one article of the same author can be published.

5. The Journal is a refereed journal. The articles submitted for publication are firstly evaluated by the Editorial Board in terms of their content, style and methodology. The ones which are chosen to be published are sent to two specialists of the subject for refereeing. If both of the reports of the referees are positive, they are published. If one of the reports is positive and the other one negative, the article is passed to an external referee and according to the decision of this referee the final decision is given. If the referees ask for some changes in their reports, the article is sent back to author for the changes. If the author does not agree with the conditions of the referees, s/he should explain her/his reasons in a written form. Confidentiality is the main point in the evaluation of the articles. For the purposes of blind refereeing, the names of the authors are not sent to the referees, and the authors are not informed with the names of the referees. The reports are kept for five years as confidential. A letter is sent to the referees of the published issue about their refereeing of the relevant issue.

6. The spelling rules in the Spelling Guide of the Turkish Language Association are advised to be followed. However, the writers are responsible for the spelling in their articles.

7. Articles must be sent to our journal at www.tkidergisi.com. If there are transliterations in the articles, the photocopies of the original texts should be enclosed to the file sent so as to provide a reliable evaluation. The same condition is also valid for the

translations, therefore the source texts of the translations should also be submitted since the translations are also evaluated by the referees.

8. In all articles the "DEV-RA" font (including the notes) should be used (except for the sections where the transcriptional text is included). The DEV-RA font can be downloaded from the Writing and Publishing Policies section. In the normal text, 12 point, in the footnote 9 point should be used.

9. The name of the writer should be written under the title of the article; the academic title, the institution and the e-mail address of the writer should be given as a footnote with an asteriks (*). The footnote(s) related to the title of the article should also be given with the asteriks.

10. The guidelines for references:

In the journal, classical footnote system is used. Footnotes must be given under the page by putting a number at the end of the relevant word or sentence.

For the books: Name and surname of the author, *Name of the Book*, publication place and year, page.

Example: Örnek: Amil Çelebioğlu, *Ali Nihad Tarlan*, Ankara 1989, 25.

For the works of multi-volumes: Name and surname of the author, *Name of the Book*, publication place and year, volume, page.

Example: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşlikatından Kapıkulu Ocakları*, Ankara 1984, II, 154.

For articles: Name and surname of the author, "Title of the Article", *Name of the Journal*, volume and issue of the journal, publication place and year, page number(s).

Example: Örnek: M.Orhan Okay, "Duanın Şiiri", *Türk Dili*, LI/420, Ankara 1986, 504-511.

Works without authors are cited by their titles. For this, there can be meaningful abbreviations in the title.

11. All referenced works must be given in the bibliography at the end of the article. The works that are not used in the article even though they are being made use of are not shown in the bibliography.

The referenced works must be listed in the same system as in the article. In the case of diversity of resources, encyclopedias, biography sources, articles, archive documents etc. can be classified within itself. For the use of materials from the archives, the names of the registers should be written in *italics* and the classifications of the documents in standard fonts.

References to two-author works, the name and the surname of the first author and the name and the surname of the second author should be written. There should be an "-" between the names of the two authors.

Example: Mehmet Çavuşođlu - M. Ali Tanyeri, ...

References to multi-author works, after the name and the surname of the first author is given, the names of all the authors should be given in the same order.

For the references to the web addresses, these addresses should be given in the bibliography and the date of the last visit to these addresses should be mentioned.
<<http://www.turkiyat.gazi.edu.tr/turkiyat>> (14.10.2006)

12. 11. The authors of the articles are responsible for their works.

13. The writers should mention their academic titles and their institutions exactly, besides their surnames and names. Moreover, they should be a member of the site to contact with them.

14. For the articles to be published, the changes in editing and proofreading which are not related to the content are done by the Editorial Board and editors of the native language.

15. To the writers whose articles, translations or critical reviews are published, 1 published journal is given.

16. The process of the submitted articles can be followed at www.tkidergisi.com

17. The Works which are not published are not returned.